

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Факультет економіки та управління
Кафедра економіки та економічної теорії

ПАЛИВОДА Володимир Володимирович

**Депозитний ринок України: макро-,
мікротенденції та банківські стратегії / Deposit
market of Ukraine: macro-, micro-trends and
banking strategies**

спеціальність: 051 - Економіка
освітньо-наукова програма - Аналітична економіка

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи ЕАм-21
В. В. Паливода

Науковий керівник:
к.е.н., доцент, О. П. Шиманська

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

"13 " 05 20 25 р.

Завідувач кафедри
В. В. Козюк

ТЕРНОПІЛЬ - 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕПОЗИТНОГО РИНКУ.....	6
1.1. Базова модель депозитного ринку.....	6
1.2. Макро- та мікроекономічні фактори впливу на депозитний ринок.....	17
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДЕПОЗИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ.....	29
2.1. Аналіз ринкової структури депозитного ринку.....	29
2.2. Криві доходності на вітчизняному депозитному ринку	38
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВ ЩОДО ЗАЛУЧЕННЯ ДЕПОЗИТНИХ КОШТІВ.....	46
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62
ДОДАТОК А.....	69

ВСТУП

Актуальність обраної теми дослідження. Банківська система, забезпечуючи економіку грошима, відіграє для будь-якої країни вкрай важливу роль. Центральні банки, здійснюючи монетарну політику, покликані забезпечувати стабільність національної грошової одиниці, тоді як комерційні банки, які залучають кошти юридичних і фізичних осіб з метою подальшого кредитування економіки, зазвичай, виконують перерозподільчу функцію. Задоволення попиту суб'єктів економіки на грошові кошти напряду залежить від забезпеченості банківських установ достатнім обсягом грошових ресурсів. Саме залучені кошти є для комерційних банків головним джерелом наповнення ресурсної бази, що визначає специфіку їх діяльності як суб'єктів, які розпоряджаються «довіреними» їм коштами. Усе вищезазначене спонукає до аналізування специфіки українського депозитного ринку, враховуючи фактори впливу на нього, обґрунтування типу його ринкової структури та поведінки ринкових гравців, а також визначення орієнтирів політики банків щодо залучення депозитних коштів.

Дослідженню специфіки депозитної діяльності банків присвячено праці як зарубіжних вчених – Дж. Армстронга, Н. Банке, Т. Бека, Р. Боллена, М. Брауна, Д. Ван-Хуза, Дж. Е. Доллана, І. Дрекслера, Б. Едвардса, М. Ітаяу, Н. Маллігана, Р. Міллера, Р. Пітонякова, П. Роуза, Ф. Шнабля, так і українських науковців – О. Білик, О. Власенка, В. Волохатої, М. Горун, Р. Дацюка, К. Дегтярьової, С. Іванової, Н. Кожель, В. Козюка, Т. Колодяжної, В. Попова, Т. Стрілець, Д. Трегуба, С. Юдіної та ін. Однак функціонування вітчизняного депозитного ринку піддається впливу низки нових викликів, зумовлених, зокрема, воєнним станом в країні, що актуалізує важливість проведення подальших його досліджень, спрямованих на пошук шляхів оптимізації діяльності банків щодо залучення депозитних коштів за специфічних економічних реалій.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є комплексне теоретичне та практичне вивчення проблем, пов'язаних із

функціонуванням та перспективами вітчизняного депозитного ринку. Для досягнення мети передбачено розв’язання наступних завдань:

- з’ясувати зміст базової теоретичної моделі депозитного ринку;
- обґрунтувати макро- й мікроекономічні фактори впливу на досліджуваний ринок;
- виявити особливості типу ринкової структури депозитного ринку в Україні з використанням широковідомих методик;
- виявити специфіку кривих доходності на досліджуваному ринку, враховуючи дію цінових і нецінових факторів;
- обґрунтувати шляхи оптимізації політики банків щодо залучення депозитних коштів з урахуванням реалій часу.

Об’єктом дослідження є депозитний ринок, а **предметом** – умови функціонування депозитного ринку в Україні та обґрунтування шляхів забезпечення приросту депозитів.

Методи дослідження. На основі використання наукових методів аналізу та синтезу з’ясовано вплив макро- та мікроекономічних факторів на функціонування депозитного ринку в Україні. Задля специфікації типу ринкової структури вітчизняного депозитного ринку та відображення кривих доходностей застосовані статистичні, кількісні, економетричні та економіко-математичні методи. Обґрунтування шляхів оптимізації депозитної діяльності банківських установ спирається на використання діалектичного методу дослідження.

Практична значущість отриманих результатів кваліфікаційної роботи в тому, що відображені у ній висновки та пропозиції можуть бути використані суб’єктами депозитного ринку під час розробки стратегій щодо залучення депозитних коштів.

Апробація отриманих результатів. За результатами кваліфікаційної роботи опубліковані: тези доповідей за участю у Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні пріоритети розвитку економіки, фінансів, обліку та права в Україні та світі» (м. Рівне, ЦФЕНД, 24 липня 2024 року) та II Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційні рішення в сучасній

науці, освіті та практиці» (м. Київ, НТУ, 15-16 жовтня 2024 року); стаття у співавторстві у науковому фаховому виданні України категорії «Б» (*Innovation and Sustainability*. 2024. №4. С. 139-148. URL : <https://ins.vntu.edu.ua/index.php/ins/article/view/310/284>)

Структура та зміст роботи. Кваліфікаційна робота охоплює 71 сторінку, складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел з 74 найменувань та 1 додатка. Містить 2 формули, 8 таблиць (з них 1 в додатку) та 25 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕПОЗИТНОГО РИНКУ

1.1. Базова теоретична модель депозитного ринку

Банківська система, яка є основою фінансового посередництва, відіграє важливу роль у досягненні економічного зростання та побудові динамічної економічної системи будь-якої країни, а особливо тієї, яка класифікується як країна, що розвивається. При цьому банки, мобілізуючи кошти вкладників (суб'єктів, які мають надлишковий дохід), позичають їх інвесторам, як фізичним особам, так і підприємствам, що уможлиблюється лише шляхом накопичення адекватних депозитів на депозитному ринку. Таким чином, депозити є життєво важливим джерелом коштів для здійснення банківських операцій і розглядаються як важливий ресурс для комерційних банків у задоволенні потреб банківських систем у фінансових ресурсах.

Мобілізація депозитів є важливим джерелом оборотного капіталу для банків і має першочергове значення для банківської сфери, оскільки обсяги депозитів (поточних, ощадних, строкових та ін.) слугують визначальним чинником успішної банківської діяльності. Оскільки депозити вважаються дешевим джерелом оборотного капіталу, здатність банку кредитувати більше та його успіх значною мірою залежать від мобілізації депозитів.

Депозитний ринок, віддзеркалюючи систему відносин, підґрунтям яких є залучення коштів депозитними установами, засвідчує процеси взаємодії між покупцями та продавцями специфічних продуктів (депозитів / депозитних програм), що «регулюються», насамперед, ціновим чинником (відсотковою ставкою за депозитами). Здійснення всебічної характеристики базової моделі депозитного ринку, на нашу думку, передбачає необхідність обґрунтування чотирьох його ключових елементів, а саме: об'єкта, суб'єктів, інструментарію та інституційної структури.

Відтак, об'єктом депозитного ринку є депозит¹ (тимчасово вільні кошти, вкладені, як правило, в банк, що, водночас, слугують джерелом наповнення його ресурсної бази). Вперше депозит було застосовано у XVII ст. (в період золотого стандарту). Позика, яка надавалась у вигляді дорогоцінного металу (золота), передбачала обов'язкове отримання додаткового доходу власником дорогоцінного металу [70]. Сучасне трактування «депозиту» є значно ширшим. Зокрема Боллен Р. вважає, що депозит є грошовою позикою банку, яка використовується ним для здійснення діяльності [64]. На думку Котковського Б. С., депозитом є готівкові / безготівкові кошти, які спрямовуються їх власниками, чи третіми особами (за дорученням і за рахунок власників), на зберігання (за визначених умов) до комерційних банків [32]. Схоже тлумачення депозиту зустрічаємо у Васюренка О. В.: «депозит – це сума грошових коштів, яка надається клієнтом у розпорядження банківської установи» [6]. На думку Міщенко В. І., Слав'янської Н. Г. депозитом є кошти, які внесені фізичними особами чи суб'єктами господарювання у комерційний банк з метою їх збереження на відповідних рахунках та з можливістю використання банком відповідно до чинного законодавства та режиму рахунка [36]. Виходячи з вищенаведених підходів, простежується ототожнення депозитів з грошми та механізмом надання послуг банками щодо їх відкриття.

У низці інших публікацій, на нашу думку, міститься дещо інший зріз пояснення змісту депозиту, оскільки науковці пов'язують його не лише з грошми, а й діяльністю інших фінансових установ, окрім банківських. Зокрема, Орлюк О. П. вважає депозитом цінні папери, валютні цінності, гроші, які передаються на зберігання кредитним установам та передбачають повернення [59]. У словнику Макміллана депозит тлумачиться як сума позичених фінансовій інституції грошей...на умовах повернення через визначений проміжок часу [44]. Алексеєнко М. Д. та Герасимович А. М. розглядають депозит як зобов'язання банку як за коштами домогосподарств і суб'єктів господарювання, так і за цінними паперами за відповідну плату [11].

---

¹ Депозит (у перекл. з лат. *depositum* – віддане на зберігання).

Проведений нами аналіз теоретичних підходів до трактування змісту депозиту дозволив дійти висновку щодо існування ще одного напрямку досліджень, представники якого не вдаються до конкретизації форм надання депозитів та інституцій, які їх залучають. Зокрема, на думку Воронової Л. К., депозит – це залучені кошти (під визначений відповідною угодою відсоток), управління якими певний період часу здійснюють резиденти або нерезиденти [9]. До певної міри схоже пояснення депозиту зустрічаємо у Бутинець Ф. Ф. та Петрук О. М.: депозит – це засоби, які фізичні та юридичні особи на умовах відповідної депозитної угоди, укладеної згідно діючого законодавства України, передають в управління резиденту певної фінансової організації або нерезиденту на конкретний термін з обов'язковою сплатою відсотка [43]. Підсумовуючи різноманітні точки зору науковців на об'єкт дослідження, можна загалом зробити висновок, що депозит (у широкому розумінні) – це позика на певний період часу, що передбачає її повернення власнику зі сплатою відсотка.

Зміст депозиту в цілому ґрунтується на т.зв. «ресурсному підході» (сума грошей в різних формах). Підтвердженням цього слугують визначення об'єкта дослідження, які відображені в Законах України «Про банки і банківську діяльність» та «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»:

– «депозит – це кошти в готівковій або у безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені у банку на іменних рахунках клієнтів на договірних засадах на визначений термін зберігання або без зазначення останнього і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору» [46];

– «депозит (вклад) – це кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті, які залучені банком від вкладника (або які надійшли для вкладника) на умовах договору банківського вкладу (депозиту), банківського рахунку або шляхом видачі іменного депозитного сертифіката, включаючи нараховані відсотки на такі кошти» [50].

Економічне підґрунтя депозиту, на нашу думку, зумовлене двома чинниками, один з яких відображає мотиви власників тимчасово вільних коштів,

що криються в можливостях одержання додаткового доходу від надання позики банку, а інший – позичальників, що віддзеркалює мотив отримання ними приросту доходу, який є різницею між вартістю позичених коштів і величиною отриманого зиску від їх подальшого розміщення, наприклад, через кредитування бізнесу. Виходячи з низки критеріальних ознак, банківські депозити відображають доволі розмаїту видову специфікацію (рис. 1.1).

Критеріальна ознака	Вид депозиту
Категорія вкладника	депозити фізичних, юридичних осіб, міжбанківські депозити тощо
Вид валюти	в національній / іноземній валюті, мультивалютні
Форма користування	строкові, до запитання, депозитні (ощадні) сертифікати
Термін вкладу	коротко-, довгострокові, овернайт
Рівень стабільності	нестабільні, стабільні, найбільш стабільні
Спосіб юридичного оформлення зобов'язань	оформлені вкладною книжкою, платіжною картою, угодою, сертифікатом
Методика нарахування відсотків	з фіксованою / плаваючою %-ю ставкою, з нарахуванням «простих» / «складних» %-в
Термін нарахування відсотків	з щомісячним / щоквартальним / щорічним нарахуванням %-в, «авансові»
Режим функціонування	без права поповнення / з правом поповнення
Регіональна ознака / Резидентність	у вітчизняних, зарубіжних банках / резидентів, нерезидентів
Економічний зміст	пасивні (залучені) / активні (розміщені)
Величина	малі, середні, великі
Порядок розпорядження	користування розпорядником особисто / користування довіреною особою
Форма	металеві, грошові
Цільове призначення	дохідні, гарантійні
Форма вилучення	умовні (з вилученням коштів за певних обставин, обумовлених угодою) / безумовні (з попереднім повідомленням / без попереднього повідомлення)
Специфіка вкладу	інвестиційні депозити, пенсійні, на дітей тощо

Рис. 1.1. Види банківських депозитів

Примітка. Побудовано за [30, с. 7], [31, с. 804].

Розмаїття видів банківських депозитів, на наш погляд, зумовлене наявністю конкурентного середовища на досліджуваному ринку, що посилює боротьбу за клієнта, спонукаючи банки здійснювати пошук нових рішень в напрямку підвищення рівня задоволення попиту споживачів депозитних продуктів.

Дослідження базової моделі депозитного ринку не може бути повним без з'ясування його суб'єктів (рис. 1.2), головними з яких є «депоненти» (власники коштів) та «депозитарії» (позичальники коштів).

Рис. 1.2. Суб'єктна структура депозитного ринку

Примітка. Побудовано за [10].

Як бачимо з рис. 1.2, одні із суб'єктів депозитного ринку відображають *depository institutions* (депозитні інститути), тоді як інші – *non-depository institutions* (не депозитні інститути), які, здійснюючи розміщення тимчасово вільних коштів в депозитарних інститутах, відіграють активну роль на депозитному ринку. Між депозитними та не депозитними інститутами виникають доволі складні взаємозв'язки, що робить модель досліджуваного ринку доволі складною (рис. 1.3). Комерційні банки, як депозитні інститути, є головним суб'єктом на даному ринку. Саме вони акумулюють депозитні кошти, згодом трансформують їх в позичковий капітал, при цьому забезпечуючи обов'язкове повернення позики та отримання позичальником відсотків. В цьому криється посередницька функція комерційних банків, зокрема щодо надання кредитів, що сприяє підвищенню інвестиційної активності господарюючих суб'єктів.

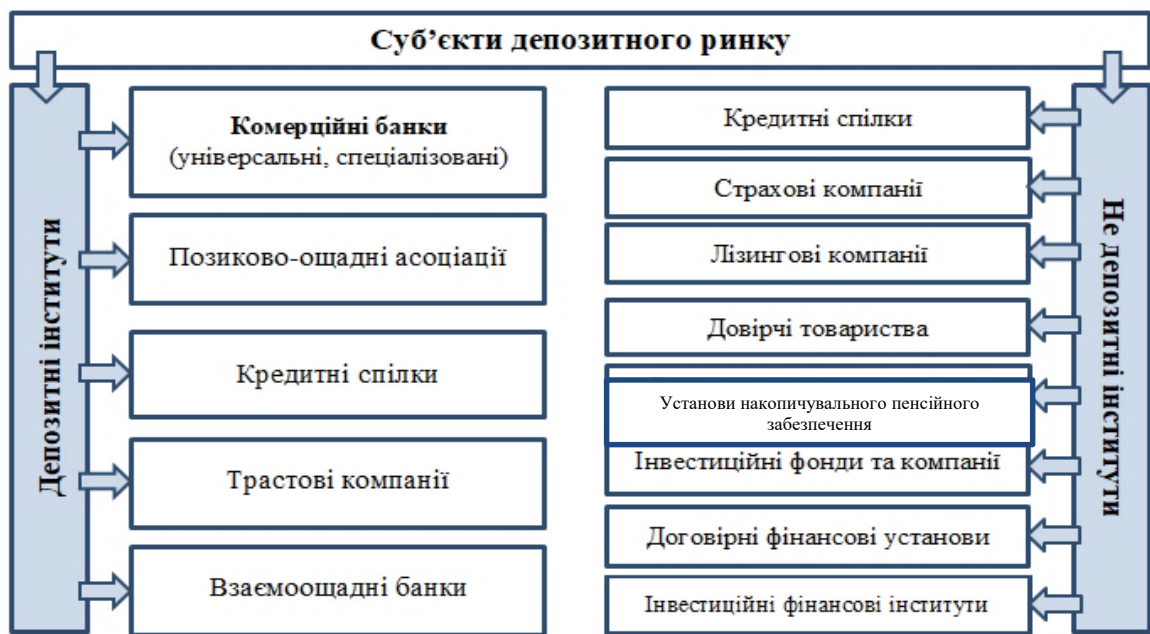

Рис. 1.3. Структура депозитного ринку у розрізі депозитних та не депозитних інститутів

Примітка. Побудовано за [23].

Комерційні банки, здійснюючи депозитну діяльність, керуються низкою важливих принципів, а саме:

- прибутковості (мета депозитних операцій – отримання прибутку або створення передумов для його одержання у перспективі);
- строковості (при здійсненні депозитних операцій перевага надається строковим депозитам);
- різноманітності (спрямованість депозитів на задоволення широкого спектру потреб власників тимчасово вільних коштів);
- мінімізації (якомога менший обсяг вільних коштів при здійсненні депозитних / кредитних операцій);
- взаємозв'язку між відкриттям депозитів та наданням кредитів [35, с. 19].

Для комерційних банків важливо дбати про ефективне залучення депозитів, оскільки вони є не лише джерелом їх функціонування, а й здатні забезпечити необхідну динаміку бізнес-діяльності, що у підсумку позначатиметься позитивними зрушеннями в економіці.

Повнота аналізу суб'єктів депозитного ринку передбачає не лише

фокусування уваги на специфіці позичальників фінансових ресурсів (депозитаріїв), а й депонентів – власників тимчасово вільних коштів, які маючи заощадження, переслідують мету щодо отримання додаткового доходу від їх розміщення / інвестування. При цьому останні у деяких випадках можуть виконувати бінарну роль (депозитаріїв і депонентів). Основними депонентами досліджуваного ринку є:

- домогосподарства, схильність до заощаджень яких створює підґрунтя для формування інвестиційних ресурсів;
- суб'єкти господарювання (підприємства, фірми, компанії), внаслідок ефективної діяльності яких з'являються тимчасово вільні фінансові ресурси, що потенційно можуть бути розміщені на депозитних рахунках;
- держава (бінарний суб'єкт депозитного ринку) в особі органів державної влади, місцевого самоврядування, державних підприємств може вкладати кошти на депозити, а також, користуючись послугами депозитних установ, виконувати роль позичальника фінансових ресурсів;
- інші депозитні установи (бінарні суб'єкти досліджуваного ринку), які можуть бути як депозитаріями, що залучають кошти, так і депонентами, які частково спрямовують фінансові ресурси у розпорядження депозитних установ.

В Україні суб'єктна структура депозитного ринку є достатньо розгалуженою, оскільки окрім банківського охоплює доволі розгалужений небанківський сектор (репрезентований, насамперед, *депозитами* некомерційних організацій, що обслуговують населення; небанківських фінансових підприємств; нефінансових державних / нефінансових недержавних підприємств; фізичних осіб; позабюджетних фондів; а також *ощадними сертифікатами* та *рахунками за довірчими операціями*) та міжбанківський, що слугує відображенням як залучених, так і розміщених депозитів [47].

Дослідження базової моделі депозитного ринку передбачає з'ясування інструментарію його функціонування, який тісно пов'язаний з банківськими депозитними операціями (залученням коштів у вклади (депозити) та розміщенням ощадних (депозитних) сертифікатів [15, ст. 340]. Останні, насамперед,

передбачають: залучення тимчасово вільних коштів клієнтів, відкриття (з укладанням відповідної угоди) депозитного рахунку, нарахування та перерахунок відсотків згідно з умовами депозитної угоди, поповнення депозиту та його пролонгація, закриття депозитного рахунку тощо. Важливим інструментом депозитного ринку є депозитна угода, якою, з одного боку, регламентується право комерційного банку здійснювати управління залученими коштами фізичних та юридичних осіб, а з іншого, – право вкладників щодо повернення суми грошового внеску та відсотків за користування ним у визначений умовами угоди строк.

Натомість, депозитні та ощадні сертифікати є цінними паперами банку, які можуть бути платіжними засобами, а також купуватись і продаватись на ринку цінних паперів. Затребуваність цих інструментів найбільшою мірою проявилась у 1960-х рр. у США. Відмінність між даними видами цінних паперів у тому, що депозитні сертифікати надаються юридичним особам як підтвердження внесеної ними суми коштів з обов'язковим її поверненням та сплатою відсотків після завершення встановленого терміну, а ощадні – фізичним особам на тих же умовах. Варто зазначити, що депозитні та ощадні сертифікати, згідно з вітчизняним законодавством, є доволі схожими за своїм змістом. Зокрема, «ощадний сертифікат банку – це цінний папір, який підтверджує суму вкладу, внесеного в банк, і права вкладника (власника сертифіката) на одержання після спливу встановленого строку суми вкладу та процентів, встановлених сертифікатом, у банку, який його видав» [49, ст. 26]. Водночас, «депозитний сертифікат банку – це цінний папір, який підтверджує суму вимоги до банку, що дорівнює номінальній вартості відповідного сертифіката, і права власника сертифіката на одержання після спливу встановленого строку номінальної вартості сертифіката та відсоткового доходу (якщо виплата відсоткового доходу передбачена сертифікатом) у банку, який здійснив його емісію» [49, ст. 27]. Вищезгадані інструменти, які існують виключно в документарній формі, бувають або ж іменними, або на пред'явника.

Модель досліджуваного ринку передбачає врахування низки важливих принципів її побудови, а саме:

- 1) прозорість і відкритість у наданні кожним депозитним інститутом будь-якої депозитної послуги;
- 2) забезпечення найвигідніших умов для залучення і розміщення тимчасово вільних коштів потенційних вкладників;
- 3) забезпечення прав суб'єктів ринку та захист їхніх інтересів;
- 4) правова впорядкованість (дотримання нормативно-правових та законодавчих норм під час здійснення депозитних операцій);
- 5) врегульованість, що передбачає гнучке та ефективне регулювання депозитних операцій, починаючи із залучення тимчасово вільних коштів та закінчуючи їх вилученням;
- 6) контроль за здійсненням депозитних операцій (усунення зловживань та порушень з боку взаємодіючих сторін досліджуваного ринку);
- 7) дотримання здорової конкуренції;
- 8) соціальна справедливість (рівність прав суб'єктів ринку щодо вибору пропонованих депозитних продуктів будь-яким із депозитних інститутів).

Вагоме значення для аналізу базової моделі депозитного ринку має з'ясування його ролі, яка полягає, насамперед, у мобілізації тимчасово вільних коштів суб'єктів економіки, їх перерозподілі (за посередництва депозитних інститутів) на взаємовигідних засадах з метою ефективного використання (зокрема, шляхом кредитування бізнесу), забезпеченні адекватного рівня ліквідності фінансових інститутів та впорядкуванні залучених фінансових ресурсів з урахуванням обсягів депозитів, їх строковості, галузевих особливостей економіки тощо.

На основі попереднього аналізу економічної природи депозитного ринку вважаємо за доцільне запропонувати таке формулювання ключової дефініції: депозитний ринок – це система відносин між фізичними особами, депозитними та недепозитними установами, суб'єктами господарювання з приводу акумулювання (мобілізації) / розміщення тимчасово вільних грошових коштів / фінансових ресурсів за певними принципами та на певних умовах задля забезпечення приросту доходу у формі відсотків або інших виплат.

Функціонуючи у конкурентному середовищі, досліджуваний ринок, віддзеркалює процес взаємодії попиту на тимчасово вільні кошти, їх пропозиції та ціни. Формування попиту забезпечується депозитними інститутами, насамперед банками. В загальній структурі їх ресурсної бази, попри власні кошти, зазвичай, вагому частку становлять залучені депозитні кошти. Зважаючи на безпосередній зв'язок між їх величиною та ефективністю банківської діяльності, банки вживають усіх можливих заходів, які спрямовані на формування оптимального депозитного портфеля. Розширення спектру депозитних продуктів сприяє збільшенню кількості клієнтів та забезпечує додатковий притік коштів, які слугують віддзеркаленням обсягів пропозиції на досліджуваному ринку.

З точки зору характеру мобілізації тимчасово вільних коштів саме заощадження домогосподарств є стимулом для розвитку депозитного ринку. Вони можуть мати характер організованих, якщо зберігаються у банківській системі або небанківських фінансово-кредитних установах [22]. Водночас, заощадження можуть мати характер неорганізованих – безпосередньо зберігатися домогосподарствами у готівковій (у національній / іноземній валютах) формі або у вигляді дорогоцінних металів, коштовностей, вартісних товарів тривалого використання тощо, що зумовлено суб'єктивним відчуттям ризику щодо можливих збитків. Однак особливість неорганізованих заощаджень полягає в тому, що вони слугують джерелом формування організованих заощаджень у вигляді банківських депозитів, вкладів у небанківських депозитних інститутах, інших фінансових активів. Потоки депозитних ресурсів, які загалом «живляться» заощадженнями населення, держави, господарюючих суб'єктів, депозитних і не депозитних установ, створюють відповідні обсяги пропозиції на досліджуваному ринку, і, водночас, віддзеркалюють характерні «риси» заощаджень, якими є доходність, схильність до ризику та ліквідність.

Ціновий чинник (відсоткова ставка за депозитами) забезпечує можливість досягнення стану ринкової рівноваги досліджуваного ринку, за якого обсяги попиту на депозитні кошти та їх пропозиція співпадають (рис. 1.4).

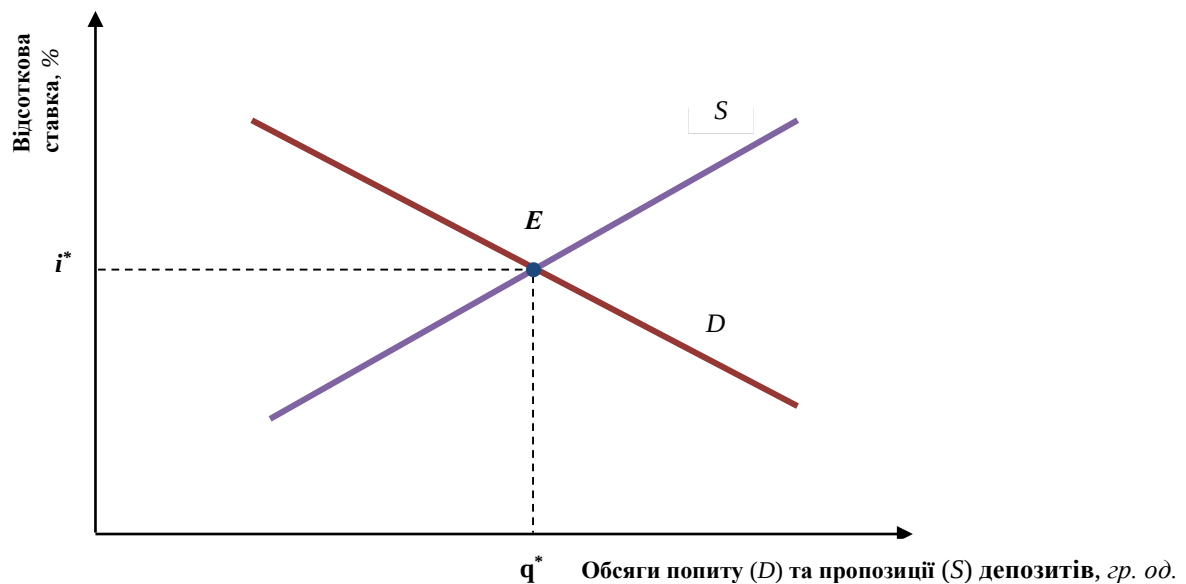

Рис. 1.4. Ринкова рівновага депозитного ринку

Примітка. Побудовано автором.

Попит (D) на депозитному ринку у його базовій моделі слугує відображенням сукупного депозитного портфеля (коштів, які закумуляовані банківськими установами на основі укладених депозитних угод / відкриття банківських рахунків, незалежно від інструментарію, і використовуються в процесі здійснення депозитної діяльності). Водночас, пропозиція (S) відображає обсяги заощаджень ринкових агентів, тоді як середньозважена відсоткова ставка за депозитами репрезентує їх ринкову ціну. Виходячи з рис. 1.4, i^* – це рівноважний рівень відсоткової ставки за депозитами, за якого обсяги їх попиту та пропозиції співпадають q^* . Досягнення рівноваги на досліджуваному ринку ускладнюється під впливом низки факторів (незалежних виключно від ринкових сил), ключовим серед яких є якраз ціновий. Розмір відсотка за депозитом (deposit interest rate) пропонується власнику тимчасово вільних коштів (депоненту) банківською установою (депозитарієм) на підставі відповідної депозитної угоди та залежить від строку та суми депозиту, виду валюти, категорії вкладника, порядку виплати доходу тощо [34]. Окрім цінового фактора на досліджуваний ринок впливають й інші (макро- та мікроекономічні) фактори, дія яких аналізуватиметься у наступному параграфі даної кваліфікаційної роботи.

1.2. Макро- та мікроекономічні фактори впливу на депозитний ринок

З'ясування фундаментальних чинників впливу на досліджуваний ринок має критичну вагу для банків при розробці ними адекватної політики та процедур мобілізації депозитів. Загалом детермінанти депозитного ринку поділяються на мікро- та макроекономічні. Мікроекономічні – це фактори, які характерні для банку, а макроекономічні – ті, які пов'язані з досягненням макроекономічних цілей країни.

В науковій літературі відображено достатньо багато досліджень, як зарубіжних, так і українських вчених, присвячених з'ясуванню факторів впливу на досліджуваний ринок безвідносно до їх поділу на макро- та мікроекономічні. Так, Т. Бек та М. Браун ситуацію з депозитами пов'язують зі структурою власності банків, характеристиками домашніх господарств, рівнем розвитку фінансової інфраструктури в країні [63]. Щодо поведінки населення на досліджуваному ринку, вчені загалом виявили наявність прямого зв'язку між зростанням депозитів та збільшенням доходів домогосподарств, підвищенням рівня освіти населення та добробуту країни. На думку К. Кочаняка, поведінка домогосподарств на досліджуваному ринку визначається низкою таких характеристик, як ставлення до ризику, ціль заощаджень, пріоритетність депозитів у порівнянні з інвестиціями в інші фінансові активи. Вчений також дійшов висновку, що певні (позитивні) соціально-демографічні показники та рівень добробуту в країнах Єврозони мають статистично значущий вплив на ймовірність відкриття депозитних рахунків [69]. Окрім цього, позитивний вплив на розвиток депозитного ринку мають високий рівень функціонування платіжних систем, а також систем страхування вкладів та захисту кредиторів [63]. Водночас, на думку Р. Пітонякова, обсяги банківських депозитів можуть змінюватися під впливом таких факторів, як інфляція, валовий наявний дохід, рівень реальної відсоткової ставки, наявність у домогосподарствах утриманців похилого віку тощо [71].

Н. Малліган та Д. Армстронг у своїх дослідженнях акцентують увагу на вразливості депозитного ринку до фінансових криз. Зокрема, у 2008 р. внаслідок світової фінансової кризи відбулося сповільнення попиту на депозити з боку домогосподарств у Новій Зеландії. Водночас, його збільшення наприкінці 2016 р. стало наслідком подолання кризових явищ, про що засвідчила позитивна динаміка обсягів кредитування в країні. Вчені, досліджуючи вплив підвищення відсоткових ставок за депозитами на їх приріст, виявили, що останні лише з певним часовим лагом позитивно відреагували на рух відсоткової ставки вгору [61]. Х. Х'юсон, Дж. Ла Кава, П. Райан та інші науковці доводять, що зміни відсоткових ставок за депозитами впливають на витрати домогосподарств, трактуючи це як канал впливу монетарної політики на грошові потоки домогосподарств. Загалом нижчі відсоткові ставки можуть стимулювати збільшення поточних витрат населення [67].

Висновки щодо впливу монетарної політики на досліджуваний ринок відображені також у працях І. Дрехслера, А. Савова, Ф. Шнабля, які акцентують увагу на ролі облікової ставки центробанку, зокрема, Федеральної Резервної Системи США. Коли облікова ставка ФРС зростає, спред між нею та депозитними ставками також зростає, зумовлюючи значний відтік депозитів, що відбувається внаслідок ринкової влади на депозитних ринках. Коли ставки низькі, банки зіштовхуються з конкуренцією з боку готівки у постачанні ліквідності домогосподарствам, що змушує їх встановлювати низький спред за депозитами. Якщо ж ставки високі, банки конкурують переважно з іншими банками, що дозволяє їм збільшувати спреди, особливо на концентрованих ринках або на ринках, де вкладники фінансово недосвідчені і навряд чи змінюватимуть банк. Домогосподарства реагують на це зменшенням своїх депозитів. Вчені окреслили цей механізм «депозитним каналом», який впливає на загальну пропозицію безпечних та ліквідних активів в економіці та премію за ліквідність на фінансових ринках [65, с. 37-38].

У дослідженнях Н. Банке та М. Ітаяу міститься чіткий поділ факторів впливу на депозитний ринок з точки зору мікро- та макросередовища його функціонування (рис. 1.5).

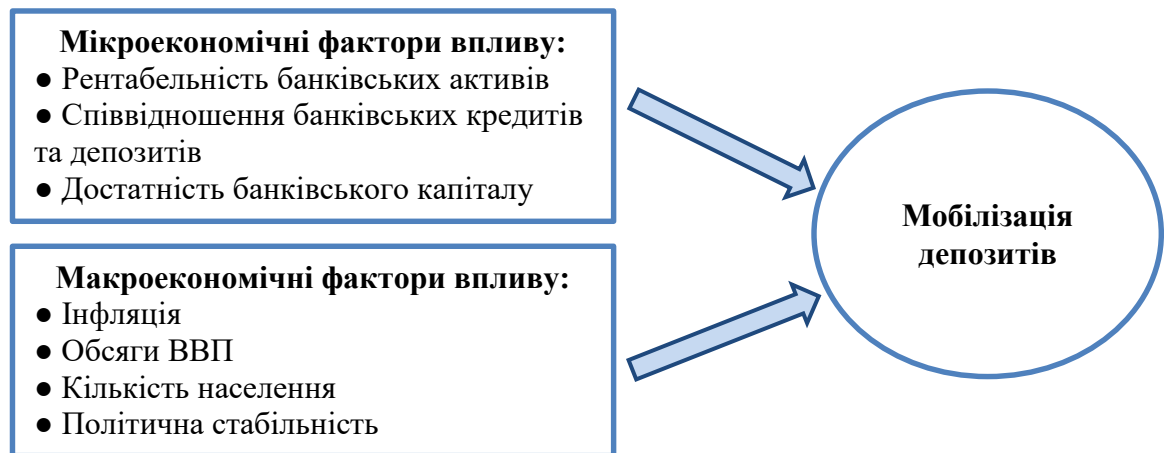

Рис. 1.5. Фактори, що впливають на мобілізацію депозитів [62, с. 4]

Зокрема, рентабельність (прибутковість) активів, як мікроекономічний фактор мобілізації депозитів, слугує вимірником ефективності використання банківських активів з метою отримання прибутку. Він відображає здатність менеджменту використовувати фінансові та реальні інвестиційні ресурси банку задля отримання прибутку. Більш ефективний банк генеруватиме вищий рівень прибутку на тлі заданого рівня сукупних активів, ніж його менш ефективний конкурент. Таким чином, вища прибутковість банку вважається позитивним сигналом (ознакою його надійності), який сприяє залученню депозитів [62, с. 3]. Іншим вагомим мікроекономічним фактором впливу на досліджуваний ринок є коефіцієнт співвідношення суми наданих банком позик (кредитів) до обсягу його депозитів. Даний показник, відображаючи частку депозитів клієнтів, які були видані у формі позик, характеризує міру ліквідності банку (його здатності у повному обсязі виконувати зобов'язання, включаючи погашення депозитів клієнтів або здійснення платежів за дорученням клієнтів). Чим більше це співвідношення, тим менш ліквідним є банк, що призводить до зменшення депозитів внаслідок обмеженої здатності банку відшкодовувати кошти вкладникам [62, с. 3]. Достатність (адекватність) капіталу, як відомо, характеризує

рівень капіталу, яким повинні володіти банки, щоб протистояти кредитним, ринковим і операційним ризикам. На думку Г. Гортон та А. Вінтона, у випадку високого значення коефіцієнта достатності капіталу банкам не обов'язково мобілізувати більше депозитів, а тому цей чинник може, навпаки, спричинити витіснення депозитів [66].

Стосовно макроекономічних факторів впливу на досліджуваний ринок, Н. Банке та М. Ітаяу насамперед виділяють інфляцію, прояви якої у контексті проблеми можуть бути як позитивними, так і негативними. Зокрема, тривке підвищення цін на споживчі товари та послуги, знижуючи купівельну спроможність грошей, призводить до підвищення вартості життя. Це означає, що домогосподарства навряд чи зможуть забезпечувати свої потреби з наявним рівнем доходів, а, отже, матимуть невеликі за обсягами депозити у банках або й взагалі не матимуть їх. З іншого боку, якщо інфляція не перевищує рівень відсоткової ставки за депозитами, відтік останніх з банківської системи не відбуватиметься, а то й навпаки, спостерігатиметься їх зростання. Щодо ВВП / ВВП у розрахунку на особу, їх зростання кореспондує з мобілізацією депозитів у банківській системі, тобто якщо дохід суспільства зростає, депозити комерційних банків збільшуються, і навпаки. Попит на депозити, як і просування кредитних цілей банків, не можуть бути досягнуті без лояльного ставлення домогосподарств. З огляду на це, обсяги банківських депозитів, на думку М. Вармана, залежать від кількості власників депозитних рахунків [74]. Водночас, зростання чисельності населення означатиме збільшення функціональної робочої сили, яка залучатиме інвестиції, створюватиме багатство, що позитивно вплине на загальне економічне зростання, внаслідок чого депозити зростатимуть. Економічні, соціальні та політичні чинники можуть впливати на схильність вкладників розміщувати кошти в банківській системі, а успіх банків головно залежить від середовища, в якому функціонує бізнес. Політична стабільність заохочує інвестиції та сприяє економічному зростанню, тим самим збільшуючи прибутковість бізнесу та зростання депозитів. Натомість конфлікти та політична нестабільність можуть

призвести до зростання ризику настання банківської кризи, а, відтак, відпливу депозитів, активів, залучення непрацюючих кредитів.

У працях українських вчених, зокрема, Васильченко В. М., зустрічаємо класифікацію макроекономічних факторів впливу на депозитний ринок, якими є: рівень конкуренції у банківському секторі; поточна ринкова кон'юнктура; стан грошово-кредитної системи країни; регуляторна політика Національного банку України; рівень інфляції; нормативно-правова база оподаткування, валютні операції, антимонопольне законодавство; рівень доходів населення; рівень розвитку регіонів та окремих галузей економіки [5]. Дмитрієва О. А. вважає, що, насамперед, рівень доходів населення є реальним стимулом для відкриття депозитів, але за умов схильності індивіда до ощадної поведінки (на підґрунті схильності до ризику) та обізнаності щодо можливостей здійснення вкладів. Неабияку роль при цьому відіграють досвід фінансової поведінки, набутий раніше, довіра до фінансових інституцій, економічна ситуація в країні та прогноз щодо її перебігу у перспективі [21].

Подібне трактування макроекономічних факторів впливу на депозитний ринок віддзеркалене у працях Шаркаді Н. В., Стрілець Т. М., які, водночас, наголошують на негативній конотації останніх, що відображається у високих рівнях інфляції (як наслідок високих темпах знецінення грошей), несприятливій політичній ситуації, нестабільності розвитку економічних процесів, стійкому зниженні добробуту населення, наявності альтернативних та привабливіших фінансових інструментів, високому ступені ризику відкриття довгострокових депозитів, частих змінах законодавства в частині забезпечення регуляторного механізму щодо досліджуваного ринку тощо [56].

У деяких дослідженнях українських науковців знайшов відображення дещо інший зріз сприйняття макроекономічних факторів впливу на депозитний ринок, який пов'язаний з розвитком банківських технологій, ціною депозитних продуктів та універсалізацією банківської діяльності, що напряду торкаються можливостей приваблення депозитних вкладів (табл. 1.1).

Зовнішні фактори впливу на залучення депозитів

Фактор	Характеристика
Ціна депозитних продуктів	Вищі депозитні ставки у конкурентів зумовлюють рух тимчасово вільних коштів у напрямку вигідніших умов їх розміщення.
Сучасні банківські технології	Поглиблення процесів діджиталізації, онлайн-обслуговування, розвиток глобальних комунікацій стирають територіальний вимір взаємодії «клієнт-банк».
Універсализація банківської діяльності	Розширення спектру банківських послуг як для фізичних (базові послуги, ведення рахунків, відкриття депозитів, послуги консультативного характеру), так і юридичних осіб (розміщення коштів, фінансування, інвестування коштів, консультування тощо) сприятливо позначається на розвитку депозитного ринку.

Примітка. Складено автором за [58].

На рис. 1.6 відображена класифікація макроекономічних (зовнішніх) факторів впливу на досліджуваний ринок з урахуванням економічних, політичних, технологічних та соціокультурних критеріїв.

Рис. 1.6. Класифікація макроекономічних (зовнішніх) чинників впливу на досліджуваний ринок

Примітка. Побудовано за [8, с. 314-315].

Чимало уваги у вітчизняній науковій літературі присвячено дослідженню мікроекономічних / внутрішніх факторів впливу на досліджуваний ринок, які

визначають діяльність депозитних установ, зокрема банків. До них, насамперед, відносять: розмір капіталу, імідж установи, ефективність маркетингової політики, цінову політику банку, рівень кваліфікації персоналу, технологічний рівень та культуру обслуговування клієнтів, послуги з обслуговування депозитних, поточних рахунків, фінансові можливості зі сплати відсотків, які залежать від ефективності розміщення залучених коштів [3]. У табл. 1.2 відображені мікроекономічні фактори впливу на вітчизняний депозитний ринок, які, на думку Власенко О. О., є найвагомішими з-поміж інших [7]. Водночас, Данилова Т. Н., зосереджує увагу на мікроекономічних факторах, які негативно впливають на досліджуваний ринок, а саме: недовіра населення до банківської системи, недобросовісна реклама, низька якість банківського менеджменту, прояви шахрайства з боку персоналу банківських установ [17].

Таблиця 1.2

Внутрішні (мікроекономічні) фактори впливу на мобілізацію банківських депозитів

№ з/п	Чинник	Обґрунтування
1.	Рівень облікової ставка НБУ	відправний пункт для формування ціни депозитів (%-ї ставки)
2.	Норма обов'язкового резервування	прямо пропорційно впливає на обсяги залучених коштів
3.	Ринкова конкуренція	стимулюючий фактор щодо розробки та запровадження інноваційних підходів у роботі з клієнтами
4.	Економічні нормативи діяльності банківських установ	можливості щодо залучення депозитних коштів враховуються при розрахунку ліквідності банку
5.	Норми податкового законодавства	приклад: зростання обсягів строкових депозитів у січні 2016 року було викликане зниженням ставки податку на доходи з депозитів домогосподарств з 20% до 18%
6.	Діюча система гарантування вкладів	у випадку неплатоспроможності банку гарантує компенсацію депозитних коштів, сприяє зростанню довіри населення до банківської системи
7.	Стан фінансового ринку та тенденції його розвитку	здійснює подвійний вплив як на залучення тимчасово вільних коштів, так і надання кредитів

Примітка. Складено автором за [7].

У контексті досліджуваної проблеми Волохата Є. В. розмежовує мікроекономічні фактори впливу на депозитний ринок, як: 1) фактори «Депозитної політики» (технології надання та номенклатура депозитних послуг, цінова політика банків на депозитному ринку, облікова ставка НБУ, норма обов'язкового банківського резервування, стабільність клієнтської бази, маркетингова політика, стратегія залучення депозитів тощо) та 2) фактори «Фінансової стійкості» (наявний розмір капіталу; якість менеджменту; те, наскільки показники банківської діяльності відповідають економічним нормативам) [8, с. 312]. Табл. 1.3 відображає теоретичні підходи до тлумачення мікроекономічних факторів впливу на досліджуваний ринок.

Таблиця 1.3

Мікроекономічні (внутрішні) фактори впливу на депозитний ринок

№ з/п	Фактор	Джерело
1	Рівень кваліфікації банківських працівників	[3]; [42]; [25]
2	Фінансова стійкість банку	[3]; [7]; [17]
2.1	Достатність капіталу банківської установи	[3]
2.2	Відповідність фактичних показників банківської діяльності нормативам	[7]
2.3	Якість менеджменту	[17]
3	Імідж банківської установи	[3]
4	Система гарантування вкладів	[3]; [7]; [17]
5	Депозитна політика банку	[30]
5.1	«Асортимент» депозитних продуктів та програм	[3]; [25]
5.2	Цінова політика банку на депозитному ринку	[3]; [25]
5.3	Облікова ставка центробанку	[7]
5.4	Витрати, пов'язані з наданням депозитних послуг	[25]
5.5	Норматив обов'язкового банківського резервування	[7]
5.6	Маркетингова політика банку на депозитному ринку	[3]; [7]
5.6.1	Маркетингова стратегія банку	[3]; [42]; [17]
5.6.2	Лояльність / стабільність клієнтської бази	[3]; [25]
5.7	Технології надання послуг	[3]
6	Організаційна структура банку	[42]
7	Збутова політика банківських депозитних послуг	[42]

Примітка. [8, с. 312-313].

На рис. 1.7 відображена розширена класифікація факторів впливу на досліджуваний ринок.

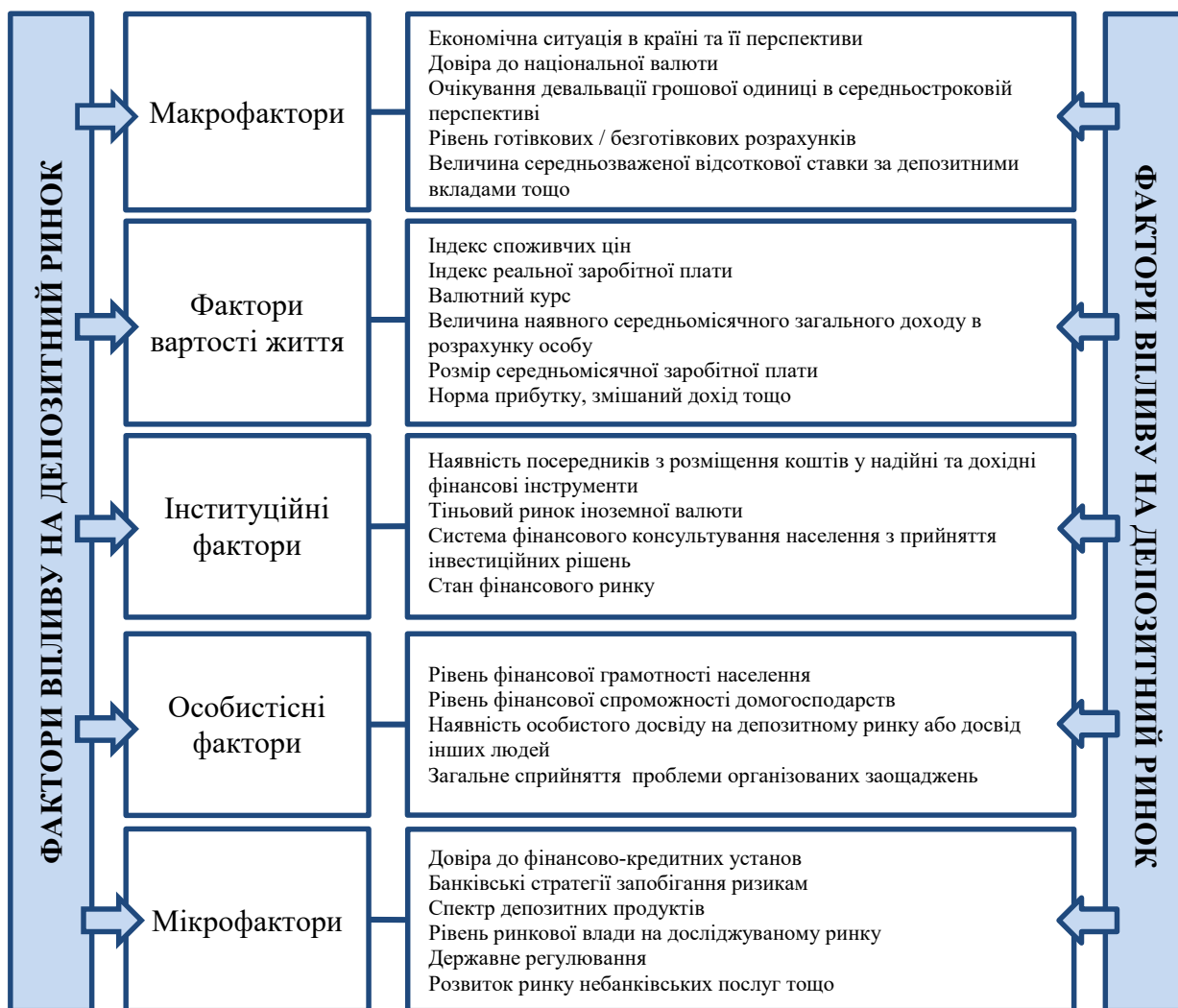

Рис. 1.7. Визначальні фактори функціонування депозитного ринку

Примітка. Побудовано автором за [68, с. 105].

На нашу думку, ключову роль серед сукупності факторів впливу на депозитний ринок, відіграють, насамперед, макроекономічні фактори, які пов'язані:

- зі станом економіки (чим він стабільніший, тим вищі рівень доходів домогосподарств та ймовірність більших обсягів розміщення коштів на депозитних рахунках). Для банківського сектору стан економіки є орієнтиром щодо розвитку або сповільнення депозитного ринку;

- з кон'юктурою досліджуваного ринку, яка становить підґрунтя для прийняття відповідних рішень щодо мобілізації фінансових ресурсів;

- з рівнем інфляції, підвищення якого загалом негативно впливає і на депозитні, і на кредитні операції; зростання інфляційних очікувань населення пригнічує ощадну поведінку, провокує зростання обсягів поточного споживання та, у підсумку, звужує ресурсну базу банківських установ [29];

- з рівнем доходів населення, які кореспондують з функціонуванням депозитного ринку, або пожвавлюючи, або, навпаки, сповільнюючи його;

- зі станом ринкової конкуренції на досліджуваному ринку, яка уможливорює вільний доступ до інформації про депозитні продукти та програми, пропоновані усіма депозитними та не депозитними установами, та їх вибір.

Щодо мікроекономічних факторів впливу на досліджуваний ринок, українські науковці, насамперед, виділяють фінансову стійкість банків, яка ототожнюється з достатністю капіталу, якістю та ліквідністю активів. Задля її визначення у банківській практиці використовується низка показників, а саме: частка строкових депозитів у загальному обсязі зобов'язань; адекватність регулятивного капіталу та його співвідношення з сукупними активами; прибутковість активів та капіталу; коефіцієнт залежності ресурсної бази від залучених міжбанківських кредитів; коефіцієнт ризиковості кредитного портфеля; індекс процентного ризику; коефіцієнт миттєвої ліквідності (можливості погасити готівкою через касу та з коррахунків усі зобов'язання за депозитами); коефіцієнт валютної позиції; частка кредитного портфеля в загальних активах; частка високоліквідних активів у загальних активах тощо.

Не менш важливим мікроекономічним чинником впливу на досліджуваний ринок є цінова політика банку (політика щодо відсоткової ставки за депозитами). При цьому рівень останньої визначається потребами банку у додаткових коштах. Зазвичай, на практиці ціни депозитних вкладів не співпадають у розрізі різних банків. Все залежить від величини вкладу, терміну депозиту, його виду, системи відсоткових виплат, ліквідності та спроможності банківської установи виконувати зобов'язання тощо. Встановлення відсоткових ставок за депозитами ґрунтується на диференційованому підході, який враховує, насамперед, співвідношення між витратами банку на обслуговування конкретного виду депозиту та його ціною [1,

с. 10]. Фактори впливу на формування ціни депозитних вкладів відображені на рис. 1.8.

Рис. 1.8. Фактори впливу на ціну депозитів [1, с. 10]

При визначенні рівня відсоткової ставки за депозитами банки повинні застосовувати комплексний підхід, який передбачає врахування усіх факторів впливу. Досягнути конкурентних переваг на досліджуваному ринку неможливо без аналізу потреб домогосподарств, підвищення рівня обслуговування, вдосконалення депозитних програм тощо. Конкурентне середовище впливає на ціни на депозити, «вимагаючи» від них гнучкості та адаптивності. Попри це банки при встановленні цін депозитних продуктів повинні враховувати альтернативні варіанти розміщення заощаджень: інвестиції у бізнес, придбання матеріальних активів (об'єктів нерухомості, автомобілів, коштовностей тощо), цінних паперів, надання позик. Обираючи той чи інший варіант збереження та примноження заощаджень, вкладник керується бажанням компенсації втрачених можливостей отримання доходу, які б він міг мати за альтернативного способу розміщення вільних коштів. На відсоткову ставку також впливають макроекономічні фактори, а саме: економічна ситуація, інфляція, попит та пропозиція на досліджуваному ринку, конкуренції у даному ринковому сегменті, середня ринкова вартість депозитів тощо.

Вагоме місце серед мікроекономічних факторів впливу на депозитний ринок займає маркетингова політика банку, яка слугує віддзеркаленням його можливостей щодо забезпечення притоку тимчасово вільних коштів. У цьому контексті неможливо оминати репутаційний чинник, який криється у фаховості персоналу, що реалізує практичні завдання, забезпечуючи досягнення цілей банківської діяльності [29]. Конкурентні переваги банківських установ на депозитному ринку визначаються тим, наскільки технологічно розвиненим є їх супровід депозитних операцій (наявність мобільних додатків, мережі POS-терміналів тощо).

Важливу роль у діяльності банківських установ на досліджуваному ринку відіграє система управління ресурсами, спрямована на максимальне зниження рівня невизначеності, зокрема в аспекті оцінки обсягів залишків на рахунках клієнтів та визначення їх важливості щодо підтримки не знижувального обсягу депозитних коштів. На формування залишків на банківських рахунках клієнтів впливають фактори, що не піддаються кількісній оцінці, а саме: репутаційний та юридичний ризик, зміна керуючого тощо.

Таким чином, лише комплексний підхід до аналізу усього спектру факторів впливу (макро- та мікроекономічних) на депозитний ринок здатний забезпечити адекватне його функціонування.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДЕПОЗИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз ринкової структури депозитного ринку

Депозитний ринок функціонує у конкурентному середовищі, яке, позаяк, уможливорює появу схильності до монополізації ринку з боку тих чи інших ринкових гравців. Проблема в тому, яким є рівень останньої, і, як наслідок, тип ринкової структури досліджуваного ринку. Як відомо, конкуренція здатна поєднуватись з монополією, утворюючи моделі недосконалої конкуренції (монополістичної конкуренції та олігополії), які репрезентують проміжні типи ринкових структур (у поєднанні з досконалою конкуренцією та чистою монополією), кожна з яких характеризується набором певних ознак (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Типи ринкових структур / моделей ринку

Критерій	Досконала / необмежена конкуренція	Монополістична конкуренція	Олігополія	Чиста монополія
Кількість ринкових гравців	Велика	Багато	Незначна (від двох до десяти)	Один
Умови входження в ринок	Легкі, безбар'єрні	Достатньо легкі	Ускладнені	Блоковані
Тип продукту	Стандартизований	Диференційований	Стандартизований / диференційований	Унікальний (відсутність товарів- змінників)
Вплив на ціноутворення	—	Допустимий у вузьких межах	Обмежується взаємною залежністю, що посилюється в умовах «таємної змови»	Суттєвий
Прояви нецінової конкуренції	—	Реклама, застосування торговельних марок та товарних знаків	Типова, якщо продукується диференційований продукт	Зв'язки з громад- ськістю, реклама

Примітка. Складено за [33, с. 70].

Ринкові моделі досконалої конкуренції та чистої монополії в реальній економічній дійсності, зазвичай, зустрічаються рідко, натомість два інших типи ринкових структур відіграють переважуючу роль. Аналіз ринкової структури вітчизняного депозитного ринку, на нашу думку, доцільно розпочати зі з'ясування динаміки кількості банків упродовж тривалого періоду часу.

Таблиця 2.2

Динаміка банків в Україні (2008-2025 роки)

Станом на визначену дату	К-сть діючих банківських установ	У т.ч. з іноземним капіталом	У т.ч. зі 100% з іноземним капіталом
01.01.2008	175	47	17
01.01.2009	184	53	17
01.01.2010	182	51	18
01.01.2011	176	55	20
01.01.2012	176	53	22
01.01.2013	176	53	22
01.01.2014	180	49	19
01.01.2015	163	51	19
01.01.2016	117	41	17
01.01.2017	96	38	17
01.01.2018	82	38	18
01.01.2019	77	37	23
01.01.2020	75	35	23
01.01.2021	74	33	23
01.01.2022	71	33	23
01.01.2023	67	30	22
01.01.2024	63	27	19
01.01.2025	61	26	19

Примітка. [27].

Як бачимо, виходячи з даних табл. 2.2, 2.3, в Україні упродовж останніх десяти років, починаючи з 2015 року, спостерігається стійка тенденція щодо скорочення чисельності функціонуючих банків. У першому наближенні це нашо вхує на думку щодо підвищення рівня ринкової влади у вітчизняному банківському секторі, зокрема, з боку т.зв. системно важливих банків, якими станом на 1 січня 2024 року офіційно визнані: АТ «А-БАНК»; АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»; АТ «КРЕДОБАНК»; АТ «ОТП БАНК»; АТ «Ощадбанк»; АБ «Південний»; АТ КБ «ПриватБанк», АТ «ПУМБ»; АТ «Райффайзен Банк»; АТ «СЕНС БАНК»; АТ «ТАСКОМБАНК»; АБ «УКРГАЗБАНК»; АТ

«Укрексімбанк»; АТ «УКРСИББАНК»; АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» [38]. Однак, з іншого, роль цих банків не можна недооцінювати, оскільки, кризові явища у їх функціонуванні можуть призвести до колапсу у всій фінансовій системі країни. Цілком очевидно, що масштаби діяльності системно важливих банків розширюють їх інституціональні зв'язки та за логікою сприяють отриманню ними на порядок вищого статусу, аніж у інших суб'єктів.

Таблиця 2.3

Динаміка кількості банків в Україні, 2014-2024 рр.

Поділ банків згідно класифікацією НБУ ³	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Платоспроможні	147	117	96	82	77	75	73	71	67	63	61
- зміна	-33	-30	-21	-14	-5	-2	-2	-2	-4	-4	-1
Неплатоспроможні	16	3	4	2	1	0	**	**	**	**	**
- зміна	16	-13	1	-2	-1	0	**	**	**	**	**
Державні*	7	7	6	5	5	5	5	4	4	5	7
- зміна	0	0	0	0	0	0	0	-1	0	+1****	0
Приватні	115	85	65	54	51	50	48	47	47	44	40
- зміна	-33	-30	-20	-11	-3	-1	-2	-1	0	-3	-1
Іноземні	25	25	25	23	21	20	20	20	16	14	14
- зміна	0	0	0	-2	-2	-1	0	0	-4	-2****	0
У процесі ліквідації	21	64	84	95	**	**	**	**	**	**	**
- зміна	19	43	20	11	**	**	**	**	**	**	**

Примітка. Сформовано за [37, с. 2], [39, с. 3], [40, с. 3]. Дані подані на кінець відповідного періоду. *За класифікацією НБУ до групи державних банків віднесений «Приватбанк». **Інформація відсутня. ****У групу державних банків у липні 2023 року перекласифікований «Сенс Банк».

Український депозитний ринок можна було б характеризувати як модель необмеженої (досконалої) конкуренції, якщо б розподіл депозитів в усіх функціонуючих банках за оптимальної їх ціни упродовж тривалого проміжку часу був рівномірним. Однак, на нашу думку, досліджуваний ринок не є досконало конкурентним, хоча б з огляду на те, що державні банки демонструють переваги щодо залучення коштів у розрізі груп банків (рис. 2.1). Для прикладу, станом на грудень 2024 р. ними разом з АТ КБ ПриватБанк охоплено 63,3% депозитів домашніх господарств, натомість приватними та іноземними банками – 36,7%. Упродовж досліджуваного періоду лише у 2019-2021 рр. спостерігалася

протилежна тенденція – зростання частки депозитів населення у приватних та іноземних банках з 38,4% до 44,5% та її падіння у державних, відповідно з 61,6% до 55,5%, що викликано дією цінового чинника на депозитному ринку. Того часу державні банки пропонували вкрай низькі ставки для залучень коштів на депозитні рахунки (7% річних за гривневими депозитами у 2021 році) [18]. Банками-лідерами щодо відпливу депозитів у січні-жовтні 2021 року були АТ КБ «ПриватБанк», АТ «Ощадбанк» та АБ «Укргазбанк», натомість, найбільшим попитом для їх відкриття користувалися АТ «А-БАНК» разом з мобільним додатком monobank та АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», ставки за річними гривневими депозитами у яких знаходились у діапазоні 9-12,5% [18].

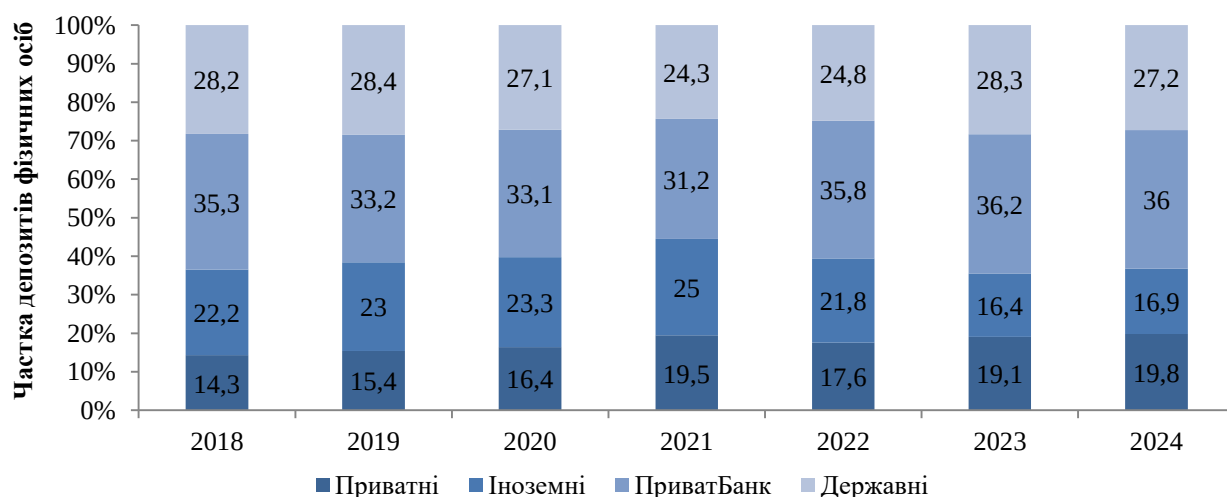

Рис. 2.1. Частки депозитів населення у розрізі груп банків в Україні, 2018-2024
рр.*, %

Примітка. Побудовано за [39, с. 3]; [40, с. 3]. *Статистичні дані у розрізі років відображені станом на грудень відповідного року.

Депозитні пропозиції, які надаються банками клієнтам, здебільшого характеризуються однотипністю, виходячи зі строковості вкладів та умов розміщення тимчасово вільних коштів. Однак варто враховувати, що банківські установи внаслідок модернізації депозитних продуктів з боку конкурентів постійно намагаються оновлювати їх «лінійку». Тому досліджуваний ринок, з цих міркувань, не є однорідним і стандартизованим, що слугує ще одним підтвердженням його невідповідності як моделі досконалої конкуренції, так і

чистої монополії. Для детальнішого аналізу ринкової структури депозитного ринку нами використані методики, які широко застосовуються у світовій та вітчизняній практиці і дозволяють оцінити рівень ринкової концентрації банківського сектора на досліджуваному ринку. Одним із індикаторів для досягнення результату аналізу нами обрано коефіцієнт концентрації:

$$KK = \frac{X_1 + X_2 + X_3 + X_4}{X_1 + X_2 + X_3 + X_4 + \dots + X_n}, \quad (2.1)$$

де KK – коефіцієнт концентрації; X_1, X_2, X_3, X_4 (у чисельнику) – ринкові частки 4-х найбільших фірм галузі, %; $X_1, X_2, X_3, X_4, \dots, X_n$ (у знаменнику) – ринкові частки усіх фірм галузі, у тому числі й 4-х найбільших, % [22, с. 273].

Розраховуючи коефіцієнт концентрації депозитного ринку за період 2019-01.12.2024 рр., ми брали до уваги частки депозитного ринку 5-ти найбільших банків в Україні, з яких чотири (АТ «Ощадбанк», АТ «Укрексімбанк», АБ «УКРГАЗБАНК», АТ КБ «ПриватБанк») – банки з державною часткою та один (АТ «Райффайзен Банк») – банк іноземних банківських груп. На рис. 2.2 відображена динаміка значень коефіцієнта концентрації, які розраховані нами за даними згрупованих балансових залишків, відображених у наглядовій статистиці НБУ, у випадку 5-ти, 10-ти та 20-ти (загалом з шести десяти двох) банківських установ, представлених на вітчизняному депозитному ринку.

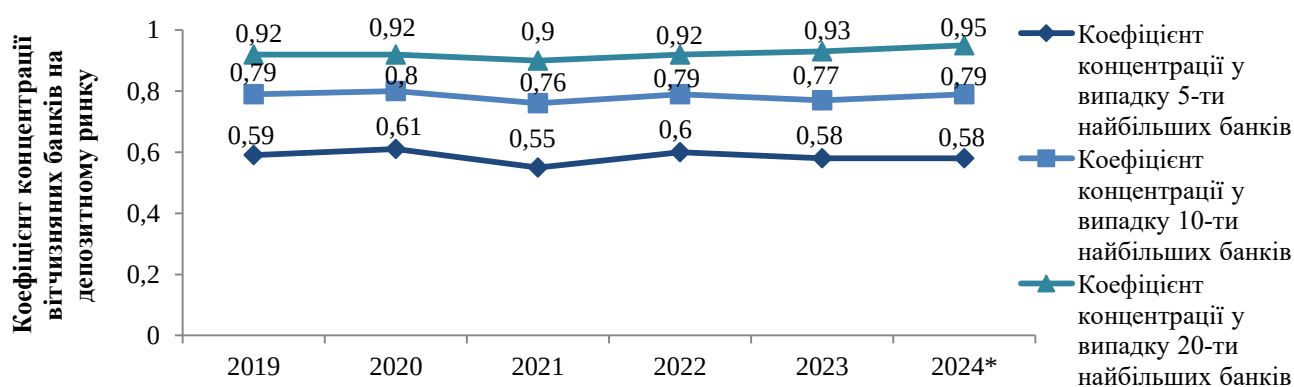

Рис. 2.2. Динаміка коефіцієнта концентрації вітчизняного депозитного ринку, 2019-2024 рр.

Примітка. Побудовано автором за [41]. *Розрахунок відповідних коефіцієнтів здійснено за даними НБУ станом на 01.12.2024 року.

Як бачимо з рис. 2.2, у випадку 5-ти найбільших українських банків КК за досліджуваний період коливався в діапазоні 0,58-0,61, 10-ти – 0,76-0,8, та 20-ти – 0,9-0,95, що для першого випадку характеризує середній рівень концентрації ринкової влади (40-70%), а для двох інших – високий (70-100%). Варто зазначити, що ця методика не є досконалою, оскільки не дозволяє враховувати одного суттєвого фактора, пов'язаного, зокрема, з домінуванням одного з 5 найбільших суб'єктів депозитного ринку у порівнянні з чотирма його найбільшими конкурентами, які охоплюють більш-менш рівномірну частку ринку. Саме тому визначення рівня ринкової влади на депозитному ринку доповнене нами з використанням іншого індикатора – індексу Херфіндаля-Хіршмана:

$$HHI = X_1^2 + X_2^2 + X_3^2 + \dots + X_n^2 \leq const, \quad (2.2)$$

де HHI – індекс Херфіндаля-Хіршмана; X_i – частка ринку i -го суб'єкта, %; n – кількість суб'єктів у відповідному ринковому сегменті [22, с. 274].

HHI відображає розподіл «ринкової влади» між усіма ринковими гравцями на будь-якому ринку [$\max = 10\ 000$]: якщо $HHI < 1000$, ринок вважається «неконцентрованим» (не потребує злиттів); у випадку $1000 < HHI < 1800$ – «помірно концентрованим»; якщо $HHI > 1800$ – ринок «висококонцентрований» [60, с. 100]. Підґрунтям для обрахунку HHI слугувала офіційна інформація НБУ стосовно зобов'язань за коштами клієнтів кожного з представлених на ринку банків [41]. Загалом, станом на 01.12.2024 р. в Україні функціонувало 62 банки, з яких: 7 – з державною часткою; 14 – банки іноземних банківських груп та 41 – з приватним капіталом. У додатку А містяться показники фінансової діяльності (зобов'язання банків України) станом на 1.12.2024 р., та результати проведених нами відповідних розрахунків, за якими отримано значення $HHI = 1040,29$, що дозволяє дійти висновку про «помірну концентрацію» ($1000 < HHI < 1800$) депозитного ринку в Україні та прояву його моделі як монополістичної конкуренції.

На практиці індекс Херфіндаля-Хіршмана часто доповнюють вимірюванням показників концентрації, які відображають частку кількох найбільших

конкурентів на певному ринку (у нашому випадку депозитному) – 3-х (CR-3) / 5-ти (CR-5), використовуючи формулу:

$$CRn = \sum_{i=1}^n x_i, \quad (2.3)$$

де x_i – частка i -того банку (%) у загальному обсязі зобов'язань за коштами клієнтів; n – кількість ринкових гравців, відсоткові частки яких беруться до уваги при обрахунку показника концентрації CR-3 / CR-5. Якщо показники концентрації CR-3 чи CR-5 не перевищують 45%, ринок вважається слабоконцентрованим; у випадку $45\% < CR-3/CR-5 < 70\%$ – репрезентує помірну концентрацію; якщо ж $70\% < CR-3/CR-5 < 100\%$, ринок характеризується як висококонцентрований.

На рис. 2.3 відображена зміна рівня концентрації досліджуваного ринку за 2000-2024 роки у розрізі 3-х та 5-ти найбільших конкурентів.

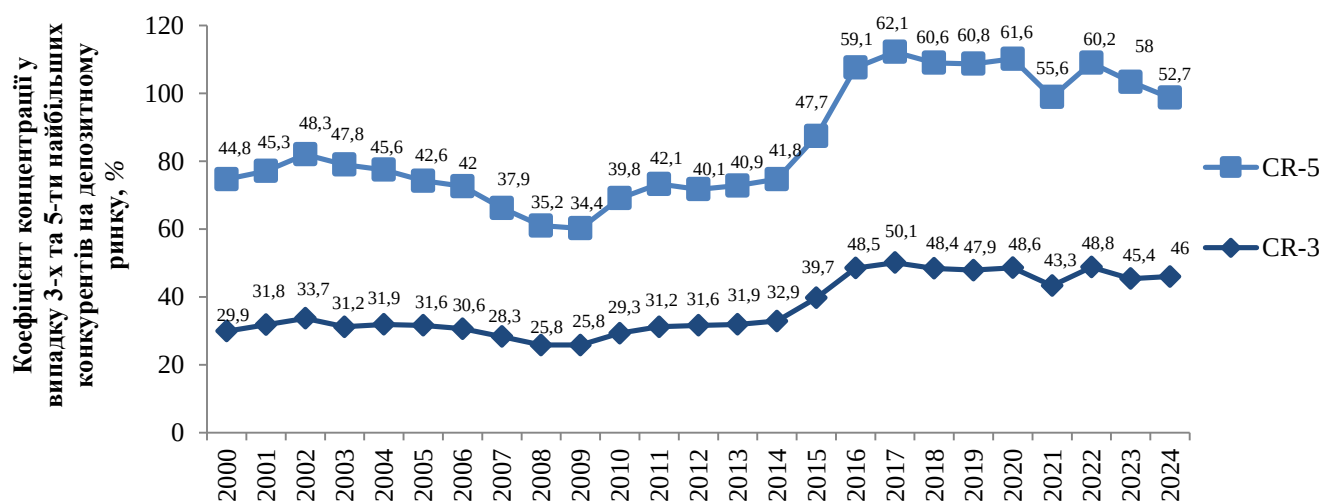

Рис. 2.3. Динаміка концентрації українського депозитного ринку у розрізі 3-х та 5-ти найбільших банків, 2000-2024 рр., %

Примітка. Розраховано та побудовано автором за [41].

Виходячи з даних рис. 2.3, досліджуваний ринок здебільшого засвідчував слабкий рівень концентрації за вищезазначеними показниками за досліджуваний період, окрім 2001-2004 рр. та 2015-2024 рр., коли його рівень був помірним у випадку 5 найбільших конкурентів та 2016-2020 рр. і 2022-2024 – у випадку 3-х найбільших гравців. Максимальне значення обох показників спостерігалось у

2017 році (CR-3 = 50,1%, CR-5 = 62,1%), тоді як мінімальне – у 2008-2009 рр. (CR-3=25,8% та CR-5=35,2% і 34,4% відповідно), що у другому випадку, найімовірніше пояснюється поглибленням економічної кризи. При визначенні специфіки моделі досліджуваного ринку, на нашу думку, варто аналізувати попит на депозити та їх замітники до того моменту, поки не відбудеться розрив у відносинах взаємозамінності, що формує периметр депозитного ринку.

Попри кризові ситуації, зумовлені пандемію Covid-19, а тепер війною з рф, депозитні кошти суб'єктів господарювання і фізичних осіб упродовж останніх десяти років демонструють загалом позитивну динаміку (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Зобов'язання українських банків за коштами юридичних та фізичних осіб
(2014-2024 рр.)

Показники	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.02.2024
Сукупні зобов'язання банків, тис. грн.	702914233	718205962	761295392	854832098	499457597	632064436	724756563	965360696	1023647414	1219317357	1593567902
у т.ч. строкові, тис. грн.	482944472	447023643	415606464	438791561	216925800	312858648	327981394	415421888	309009788	293524819	479704233
у т.ч. на вимогу, тис. грн.	219969761	271182319	345688928	416040537	282531797	319205788	396775169	549938808	714637626	925792538	1113863669
Зобов'язання банків за коштами суб'єктів господарювання, тис. грн.	261021859	295472612	360453818	423317676	264557415	280 246 364	334263498	448611509	566686906	625932058	902 749 797
у т.ч. строкові, тис. грн.	123580568	121547990	122320089	122098147	81995972	83101135	84379534	117468194	114368298	113568347	230963441
у т.ч. на вимогу, тис. грн.	137441291	173924622	238133729	301219529	182561443	197145229	249883964	331143315	452318608	512363711	671786356
Зобов'язання банків за коштами фізичних осіб, тис. грн.	441892374	422733350	399841574	431514422	234900182	267877332	314318702	396834298	456960508	593385299	690818105
у т.ч. строкові, тис. грн.	359363904	325475653	292286375	316693414	134929828	145816773	167427497	178038805	194641490	179956472	248740792
у т.ч. на вимогу, тис. грн.	82528470	97257697	107555199	114821008	99970354	122060559	146891205	218795493	262319018	413428827	442 077 313

Примітка. Складено за даними НБУ, які відображають згруповані балансові залишки [41].

Виходячи з даних табл. 2.4, чітко можна побачити два часових періоди, які характеризувались зростанням сукупних зобов'язань українських банків – це 2014-2017 та 2019-2024 роки. У межах 2014-2017 років вищезгаданий показник зріс у 1,2 рази, причому збільшення строкових вкладів склало 0,9 рази, а коштів

на вимогу – 1,9 рази. Для порівняння, зростання сукупних зобов'язань за період 2019-2024 рр. становило 2,5 рази, причому строкові вклади за цей період збільшились у півтора рази, тоді як на вимогу – у 3,5 рази. Рис. 2.4 віддзеркалює динаміку обсягів депозитів фізичних та юридичних осіб в Україні за період 2014-2024 років.

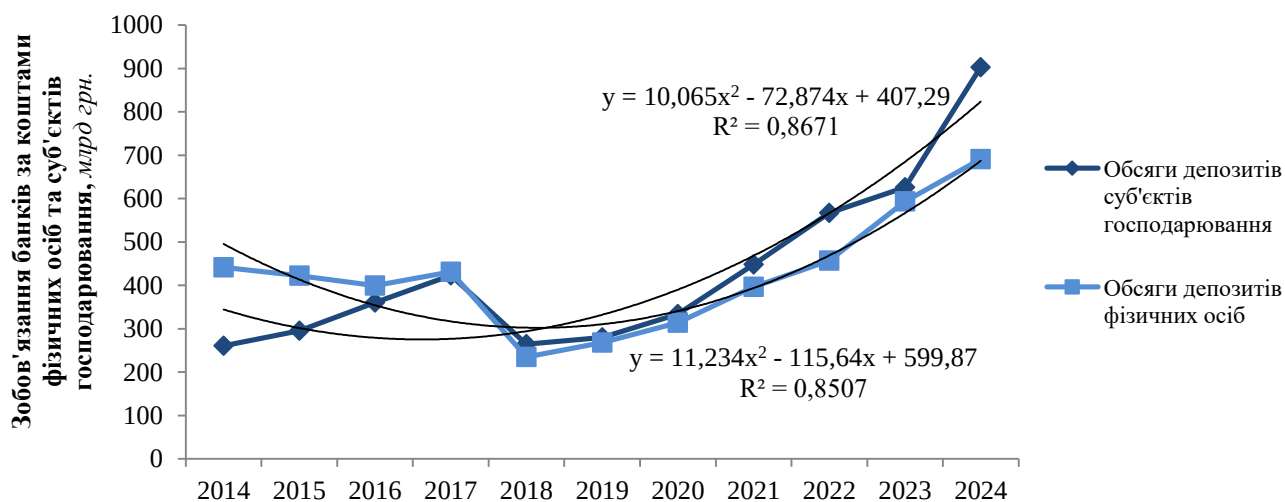

Рис. 2.4. Тренди та динаміка вітчизняних банківських депозитів за 2014-2024 роки, млрд грн.

Примітка. Побудовано самостійно за даними [41].

Динаміка значень депозитів суб'єктів господарювання за досліджуваний період апроксимується поліноміальною функцією: $y = 10,065x^2 - 72,874x + 407,29$ ($R^2 = 0,8671$), тоді як фізичних осіб – $y = 11,234x^2 - 115,64x + 599,87$ ($R^2 = 0,8507$). Критичним з точки зору притоку коштів для вітчизняного депозитного ринку став 2018 рік, зокрема, через відсутність взаємодії з МВФ, що справило негативний вплив на економічну поведінку домогосподарств та підприємницького сектору. Для суб'єктів господарювання вкрай складним виявився 2023 рік через втрату українських територій внаслідок вторгнення ворога, призупинення та релокацію бізнесу всередині країни.

Незважаючи на повномасштабну війну з росією, яка обмежила інвестиційні можливості українців, вони й надалі продовжують розміщувати кошти на депозитних рахунках. Згідно даних Фонду гарантування вкладів фізичних осіб,

станом на 1 січня 2025 року гривневі депозити українських домогосподарств сягнули 899,5 млрд грн., а в іноземній валюті – 492,7 млрд грн. [57]. Внаслідок виваженої монетарної політики НБУ, населення не втрачає довіри до банківської системи. Окрім цього на прийняття рішень щодо відкриття депозитів позитивно впливає рівень їх відсоткових ставок. Жорстка конкуренція змушує банки вирівнювати відсоткові ставки, найпопулярніші з яких у лютому 2025 року на різні терміни в різних банках в середньому становили 15-15,5% [20].

На нашу думку, українським банкам на досліджуваному ринку важливо спрямовувати діяльність в напрямку розширення строкових депозитів, які відрізняються найбільшою стабільністю, становлять вагоме джерело фінансування активів, платоспроможності банків та активізації їх кредитно-інвестиційної діяльності. Для реалізації цієї мети банки можуть застосовувати як ціновий, так і неціновий інструментарій впливу на рішення вкладників. Перші пов'язані з використанням процентних ставок за депозитами, підвищення яких надасть можливість збільшити їх обсяги. Водночас, якщо банк має надлишкову ліквідність і обмежений у можливостях розміщення надлишкових ресурсів, він має вдаватися до утримання процентних ставок на колишньому рівні або ж знижувати їх. Нецінові фактори пов'язані із застосуванням різного роду інструментів просування депозитних продуктів через інтернет-сайти банківських установ, мобільні додатки, диференціацію депозитних угод тощо.

Вищенаведений аналіз досліджуваного ринку, здійснений на підґрунті усталених критеріальних ознак (див. табл. 2.1) та розрахунку відповідних показників концентрації, дозволяє дійти висновку стосовно його моделі – монополістичної конкуренції.

2.2. Криві доходності на вітчизняному депозитному ринку

Ключовим фактором, який визначає тенденції депозитного ринку, є ціновий – відсоткова ставка за депозитами. Приймаючи рішення стосовно її встановлення, банки зважають на дві обставини а саме: 1) завищені відсоткові ставки

означатимуть збільшення зобов'язань банку перед клієнтами, що, у випадку скорочення прибутковості розміщення ним коштів, наражатиме на ризик отримання збитків; 2) низькі відсоткові ставки слугують причиною відтоку депозитів, що звужує кредитну активність банківських установ та можливості отримання ними доходів. Рівень відсоткової ставки за депозитами, як формою інвестицій у фінансові інструменти з фіксованим доходом, сприймається потенційними клієнтами банків як «мотиваційний сигнал» отримання прибутку (співмірного з розміром відсоткової ставки). Зміна відсоткових ставок упродовж тривалого проміжку часу позначається змінами в доходностях фінансового інструменту, що, зазвичай, відображають у формі «кривої доходності» (yield curve). Крива доходності – це віддзеркалення співзалежності доходу за фінансовими інструментами та терміном їх погашення [19, с. 90]. Така залежність, як правило, є прямою / «нормальною» («що довший термін вкладень, тим вища доходність»). Однак фінансовий ринок, у тому числі й депозитний, часто демонструє інший характер взаємозв'язку між змінними «термін – відсоток» (рис. 2.5).

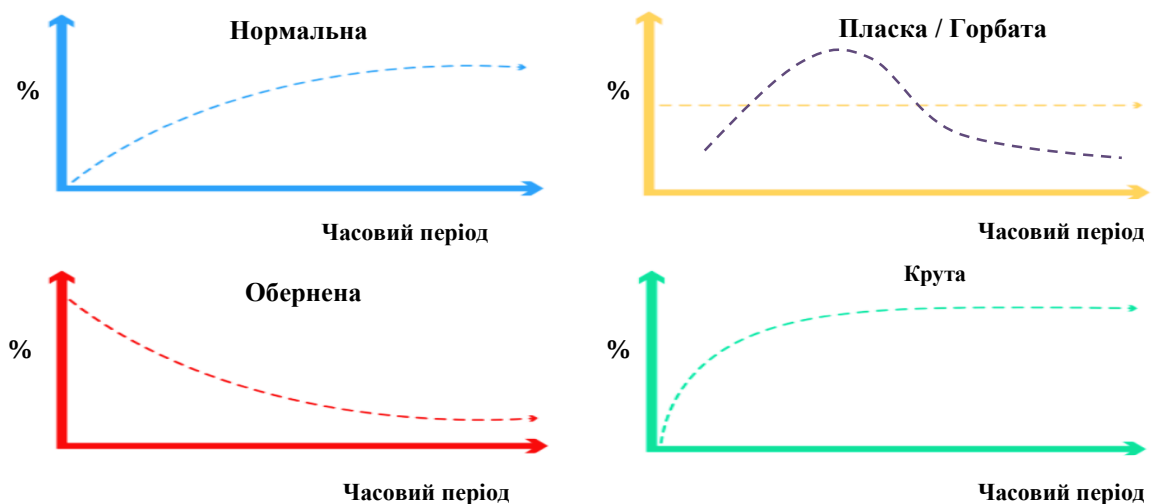

Рис. 2.5. Траєкторії кривої доходності

Примітка. Побудовано автором самостійно.

Крива доходності використовується як індикатор стану економіки, за яким, зокрема, можливо спрогнозувати настання економічного спаду. «Нормальна» крива доходності вказує на те, що інвестори очікують на регулярні щорічні темпи зростання економіки на рівні 2-5%. Позитивно нахилена крива доходності вважається нормальною, тому що раціональний ринок, зазвичай, хоче отримати більшу компенсацію за більший ризик. Оскільки довгострокові фінансові інструменти є більш ризиковими, їх доходність має бути вищою, ніж доходність короткострокових фінансових інструментів з меншим ступенем ризику. Оскільки довший період часу збільшує ймовірність настання неочікуваних негативних подій, довгострокові фінансові інструменти, зазвичай, забезпечують вищі відсоткові ставки і мають вищу волатильність.

«Обернена» крива доходності проявлятиметься у випадку, коли довгострокова доходність нижча, ніж короткострокова. Інвестори, які вкладають кошти у довгострокові інструменти вважають, що в майбутньому відсоткові ставки знизяться. Визначальною причиною такої ситуації є очікування зниження рівня інфляції. Коли крива доходності починає набувати оберненої форми, це сприймається як ключовий індикатор економічного спаду.

«Пласка» крива доходності має місце тоді, коли вкладення мають однакову доходність, незважаючи на терміни погашення. Згладжування кривої доходності, зазвичай, відбувається, при переході між нормальною та оберненою кривою доходності, що віддзеркалює ринкову ситуацію напередодні рецесії чи економічного піднесення. «Горбата» крива доходності виникає у випадку, коли середньострокова доходність перевищує як короткострокову, так і довгострокову, що, зазвичай, вказує на сповільнення економічного зростання.

«Крута» крива доходності демонструє випереджуюче зростання довгострокової доходності у порівнянні з короткостроковою. Круті криві доходності історично вказували на початок періоду економічного зростання. Виходячи з однакових загальних ринкових умов, і «нормальна», і «крута» криві доходності мають єдину відмінність, а саме: крутіша крива віддзеркалює більшу різницю між короткостроковими та довгостроковими очікуваннями доходності.

Зазвичай, конфігурація кривої доходності поєднує набір сегментів з «нормальної», «пласкої», «горбатої», «оберненої» та крутої траєкторії руху.

В межах предмету даного розділу кваліфікаційної роботи нами проаналізовано динаміку відсоткових ставок за депозитами в Україні з урахуванням їх строковості та у розрізі суб'єктів досліджуваного ринку за період 2010-2022 рр. На рис. 2.6 та 2.7 відображена динаміка відсоткових ставок за коротко- та довгостроковими депозитами у національній валюті безвідносно до їх розподілу між фізичними та юридичними особами.

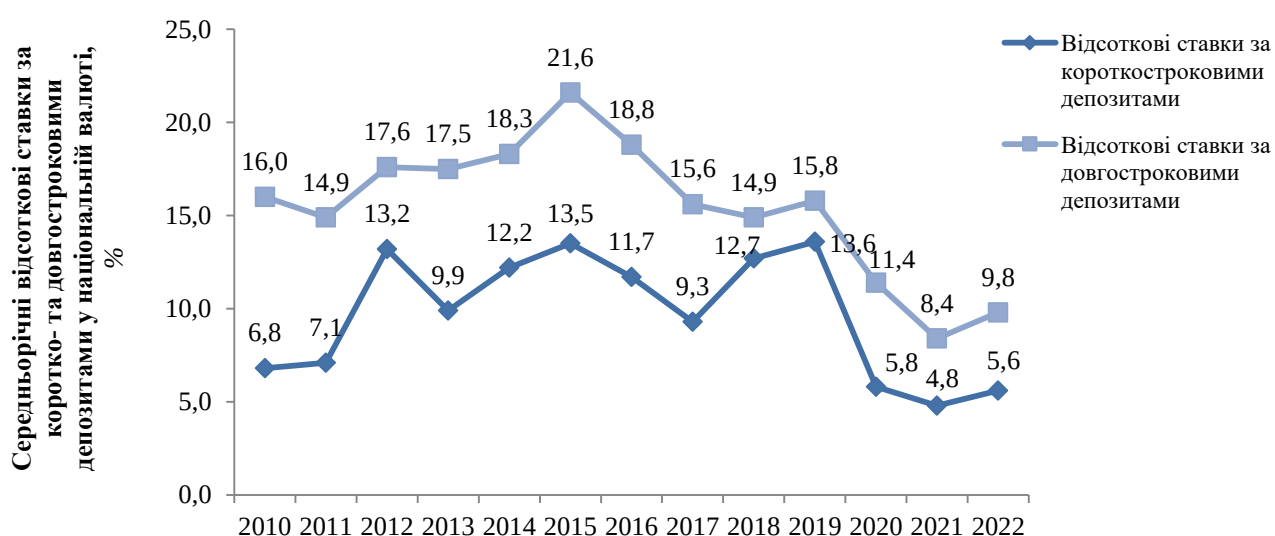

Рис. 2.6. Динаміка відсоткових ставок за коротко- та довгостроковими гривневими депозитами, 2010-2022 рр.

Примітка. Побудовано автором самостійно за [4].

Дані, відображені на рис. 2.6, слугують підтвердженням теоретичних висновків щодо наявності прямого пропорційного взаємозв'язку між строковістю депозитів та розміром відсоткової ставки («довший термін – вищий відсоток за депозитами»).

На рис. 2.7 та 2.8 відображено динаміку відсоткових ставок за коротко- та довгостроковими гривневими депозитами за досліджуваний період, яка, на відміну від даних рис. 2.6, враховує депозитні преференції фізичних осіб та суб'єктів господарювання.

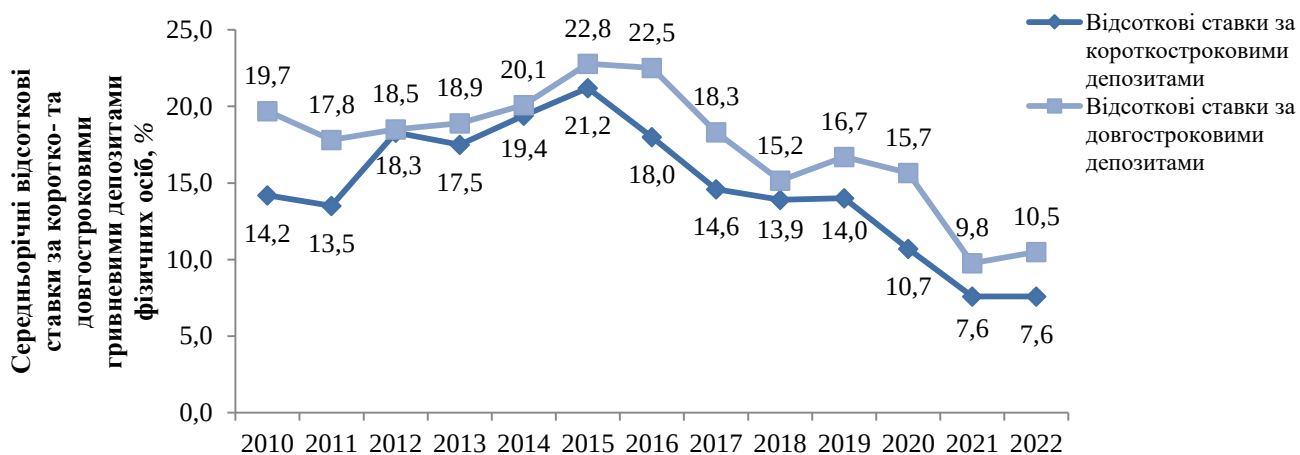

Рис. 2.7. Динаміка відсоткових ставок за коротко- та довгостроковими гривневими депозитами фізичних осіб, 2010-2022 рр.

Примітка. Побудовано автором самостійно за [4].

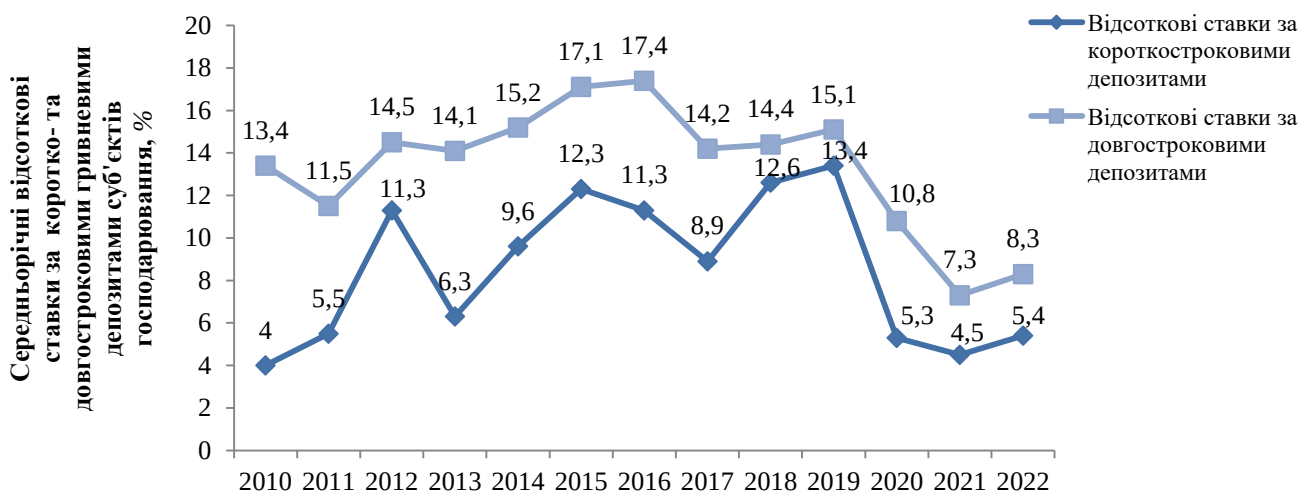

Рис. 2.8. Динаміка відсоткових ставок за коротко- та довгостроковими гривневими депозитами фізичних осіб, 2010-2022 рр.

Примітка. Побудовано автором самостійно за [4].

За даними рис. 2.7-2.8 також можна дійти висновку щодо існування прямого зв'язку між термінами погашення депозитів та їх відсотковими ставками.

На нашу думку, траєкторії кривих доходностей, які відображені на рис. 2.6-2.8, зумовлюють необхідність певної деталізації у їх інтерпретації. З цією метою нами, на основі офіційних даних НБУ, побудовані криві доходності депозитів українських домогосподарств з урахуванням термінів їх погашення (рис. 2.9).

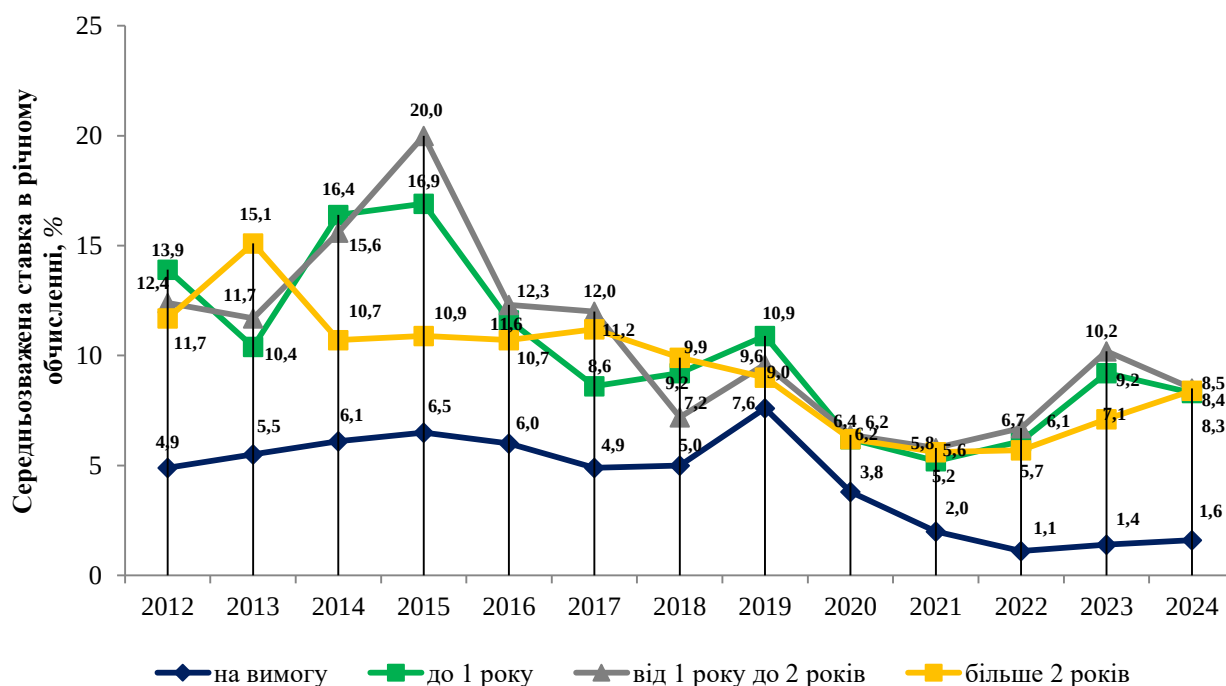

Рис. 2.9. Зміни рівнів відсоткових ставок за депозитами українських домогосподарств, 2012-2024 рр. (у розрізі строків погашення)

Примітка. Побудовано автором самостійно за [52].

Виходячи з теорії, довгострокові депозити, повинні забезпечувати отримання вищих доходів від вкладення коштів (вищий розмір відсоткової ставки), оскільки ризики розміщення останніх на тривалий період часу є більшими, аніж на меншому часовому проміжку. З цих умов вкладники очікують отримання «компенсації за ризик» у вигляді вищого рівня відсоткової ставки. Але довгострокові депозити не завжди супроводжуються вищими відсотковими ставками, що підтверджує «горбатість» кривих доходностей (рис. 2.10). Нестандартність їх траєкторій ймовірно зумовлена дією зовнішніх (макроекономічних) факторів. Реакція відсоткових ставок чітко віддзеркалює кризові явища в економіці, викликані, насамперед, російською агресією та поширенням пандемії Covid-19. Незважаючи на меншу «горбатість» кривих доходностей у 2016 та 2020 роках, у порівнянні з 2014 та 2015 роками, вони все ж репрезентують певний нахил, який слугує підтвердженням збереження тенденції щодо посилення інфляційних процесів.

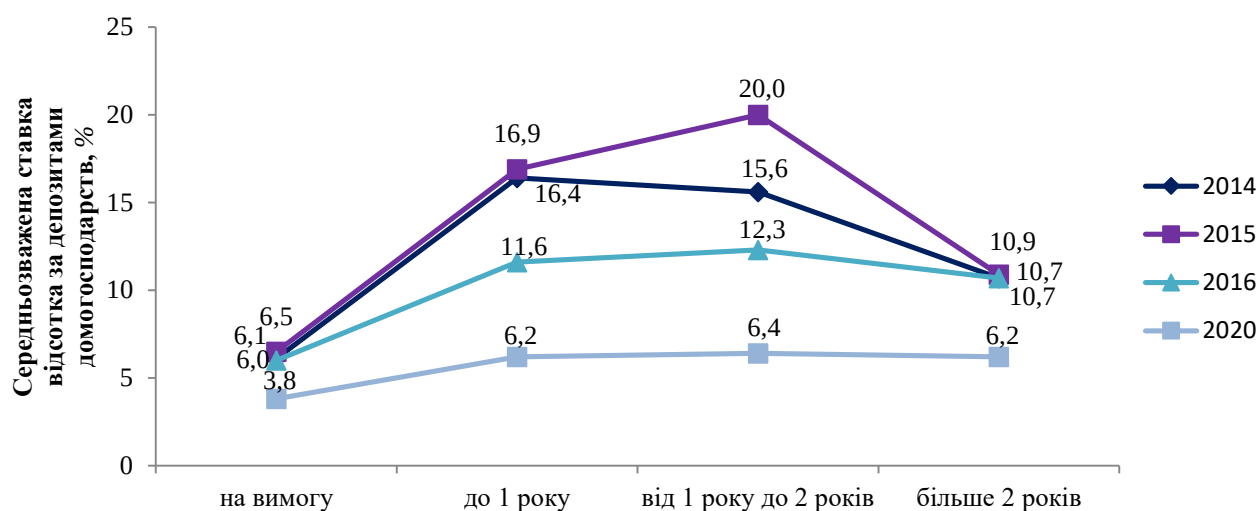

Рис. 2.10. Траєкторії кривих доходностей строкових депозитів українських домогосподарств за період 2014-2020 років

Примітка. Побудовано автором самостійно за [52].

Така ж нестандартність кривих доходностей спостерігається за період 2022-2024 рр., що зумовлено невизначеністю економічної ситуації в країні під впливом війни з росією.

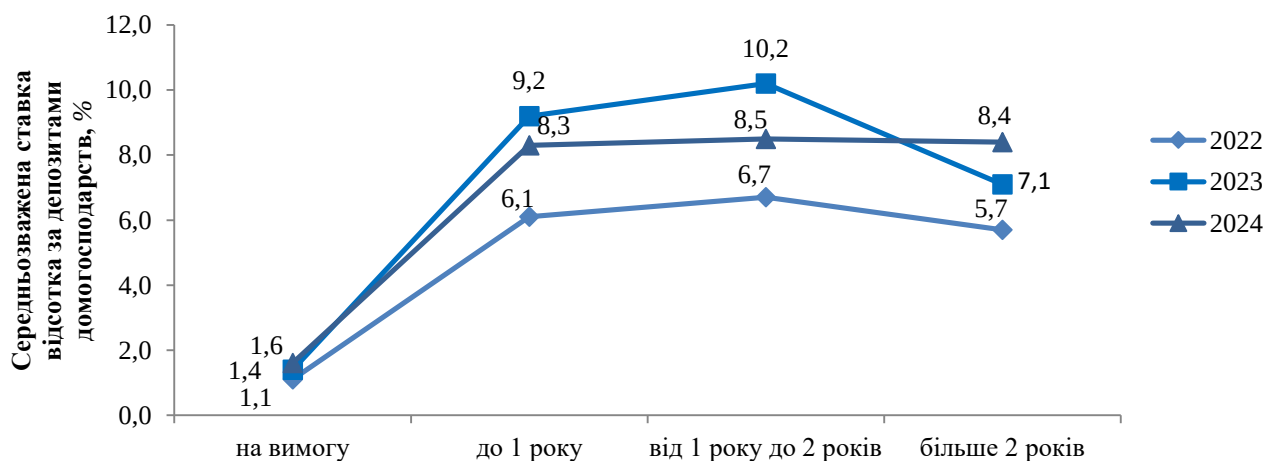

Рис. 2.11. Траєкторії кривих доходностей строкових депозитів українських домогосподарств за період 2022-2024 років

Примітка. Побудовано автором самостійно за [52].

Варто зазначити, що з огляду на вразливість до зовнішніх та внутрішніх економічних факторів, відсоткові ставки за депозитами на вітчизняному

досліджуваному ринку можуть змінюватися упродовж року. Наприклад, у першій половині 2024 року банки коригували їх під впливом монетарної політики НБУ. Так, у квітні 2024 року відсоткова ставка за тримісячними депозитами в окремих банках знизилася до 17,5% річних [53]. У червні цього ж року деякі банки продовжували знижувати відсоткові ставки за короткостроковими депозитами (в межах 16-17% річних). До листопада 2024 року середні ставки за новими депозитами у національній валюті становили близько 9,6% річних, що на 0,9 в.п. нижче у порівнянні з попереднім місяцем [53]. Можемо дійти висновку, що упродовж 2025 року відсоткові ставки за депозитами також можуть демонструвати певні коливання під впливом зміни рівня інфляції та економічної ситуації загалом. Однак гривневі депозити наразі відображають доволі високу доходність і можуть забезпечити в середньому 15% річних. Оскільки чиста доходність (після вирахування податків) депозитних вкладів у національній валюті перевищує рівень інфляції, вони не втрачатимуть своєї привабливості для клієнтів. Вибір депозиту у будь-якому випадку є прерогативою клієнта, який прогнозує свої поточні витрат, стежить за рівнем відсоткових ставок за депозитами, умовами їх відкриття, рівнем інфляції, валютним курсом як орієнтиром вартості коштів тощо. Лише зважений аналіз чинників впливу на депозитний ринок уможливить прийняття правильних інвестиційних рішень, що виправдовуватимуть майбутні очікування.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВ ЩОДО ЗАЛУЧЕННЯ ДЕПОЗИТНИХ КОШТІВ

Політика щодо залучення депозитних коштів (депозитна політика) є вагомою складовою загальної політики, яка реалізується банківськими установами в процесі їх діяльності. У першому наближенні депозитна політика відображає сукупність методів та способів залучення коштів клієнтів на умовах повернення та платності, що дозволяє забезпечити прийнятний рівень ліквідності банку. Ліквідність не викликає жодних сумнівів щодо її важливості, оскільки структура та розміри пасивів банківських установ визначають можливості здійснення ними активних операцій. З огляду на це, ключовий принцип депозитної політики криється у стійкості ресурсної бази, підґрунтям якої є строкові депозити, що уможливають безперешкодне «маневрування» з боку банків закумульованими ресурсами. Депозитна політика банку загалом уособлює систему стратегічних і тактичних управлінських рішень, які дозволяють належним чином сформувати фінансові ресурси, забезпечити конкурентоспроможність та прибутковість банківського бізнесу. Вплив різного роду макро- та мікроекономічних факторів на депозитний ринок породжує проблему оптимізації депозитної політики банків шляхом оферування нових депозитних продуктів та впровадження технологічних інновацій в процес обслуговування клієнтів.

Депозитна політика кожного банку, яка ґрунтується на індивідуальному підході, все ж передбачає необхідність врахування загальних передумов її здійснення, а саме:

- щільність взаємовпливів та взаємозв'язків депозитної та кредитної політик;
- забезпечення достатнього рівня ліквідності за рахунок залучених коштів клієнтів;

– пропозиція різноманітних якісних депозитних продуктів та використання широкого набору способів, методів та інструментів активізації попиту на них з боку роздрібних клієнтів (найбільш пріоритетними для банків є строкові депозити, які забезпечують підтримку ліквідності та у процесі здійснення заходів ризик-менеджменту найпростіше піддаються прогнозуванню);

– виважена депозитна політика, яка уможливило забезпечення стабільного рівня ресурсної бази банку та сприяє підвищенню рівня його конкурентоспроможності.

Реалізація депозитної політики банками передбачає проходження певних етапів, відображених на рис. рис. 3.1.

Рис. 3.1. Етапи реалізації депозитної політики [24, с. 81]

Аналіз етапів формування та реалізації депозитної політики загалом дозволяє дійти висновку стосовно найважливіших її ключових елементів –

стратегії, тактики та контролю, що знаходяться у периметрі загальних банківських вимог ліквідності, доходності та ризику. Завдання стратегії депозитної політики банку, насамперед, полягає у визначенні пріоритетного напрямку акумулювання депозитних коштів та підвищенні ефективності реалізації депозитних програм. Загалом стратегія депозитної політики банку спрямована на досягнення довгострокових цілей, що передбачають не лише розширення клієнтської бази, а й досягнення конкурентних переваг на досліджуваному ринку шляхом надання якісних послуг, які корелюють з очікуваннями клієнтів та уможлиблюють зростання прибутковості. У цьому контексті доволі актуальними, на наш погляд, є стратегії: «лояльності банку», «сходин» та «самообслуговування». «Стратегія лояльності» передбачає прихильне ставлення банку до клієнта, що може зокрема проявлятися у формі надання спеціальних пропозицій (підвищення відсоткової ставки на 0,5-1%, персональне обслуговування, преміальна картка банку, кращі умови кредитування тощо) для осіб, які бажають внести великі за розміром суми коштів на депозит. «Стратегія сходин» уможлиблює відкриття депозиту за першого невеликого грошового внеску з можливістю подальшого його поповнення. Або ж клієнт, розбиваючи наявну суму коштів на менші частини, може скористатися можливістю відкриття кількох депозитних рахунків з певним часовим лагом. Така стратегія дозволяє зарахувати усю суму коштів, отриману після закінчення терміну дії депозитної угоди, на інший діючий депозит, що нагадує «рух сходами» з фіксацією, що важливо, високої відсоткової ставки впродовж тривалого періоду зберігання коштів. Нині стрімкого поширення набуває «стратегія самообслуговування», яка репрезентує застосування банками інноваційних технологій, що заохочують клієнтів до самостійного відкриття депозитів з використанням відповідних мобільних додатків. Депозити онлайн уможлиблюють вкладення коштів без фізичної присутності клієнта у відділенні банку. У такий спосіб забезпечується зручність та ефективність управління клієнтом власними фінансами де б він не був (за умови доступу до Інтернет-мережі). Онлайн-депозити внаслідок зменшення банківських витрат на

обслуговування клієнтів передбачають, зазвичай, вигідніші умови вкладення коштів (вищі відсоткові ставки за депозитами), володіють вищим рівнем безпеки, що уможлиблюється використанням банками сучасних технологій шифрування інформації, спрямованих на захист персональних даних клієнтів, а також дозволяють ефективно використовувати час та гроші за високого рівня безпеки та зручності. Зокрема, за даними аналітиків Укресімбанку, «у січні 2023 року близько половини (за кількістю депозитних угод) та 1/3 (за обсягами) нових депозитів були оформлені через мобільний додаток банку, а в лютому цього ж року обсяги таких депозитів перевищили перший мільярд грн.» [16]. За даними офіційного сайту Ощадбанку, відсоток операцій клієнтів, які здійснюються в Мобільному Ощаді, зокрема від початку повномасштабного вторгнення РФ, збільшився вдвічі і перевищив 70%. Однак, порівнюючи показники поширення онлайн / мобільного банкінгу в Україні та низці країн ЄС, можемо спостерігати певне відставання вітчизняного сектору (рис. 3.2). Попри переваги банківських онлайн-сервісів (економія часу, швидкість та спрощена система отримання послуг, доступ до інформації 24/7), вони мають певні недоліки, які є стримуючим фактором щодо поширення онлайн банкінгу загалом та в сегменті здійснення депозитних операцій клієнтами, а саме: можливість втрати персоналізованих даних через шахрайські дії, кібератаки, пряма залежність від мережі Інтернет.

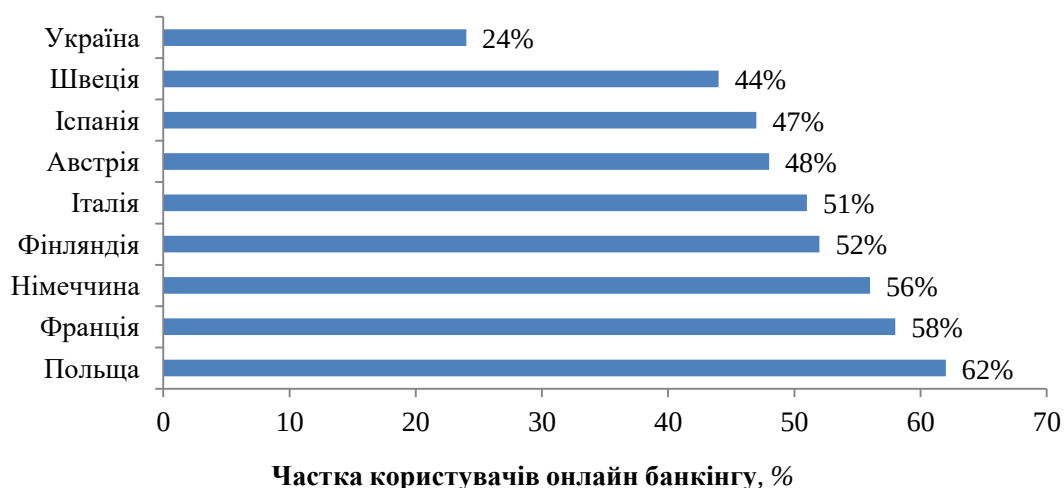

Рис. 3.2. Поширення онлайн-банкінгу в Україні та країнах ЄС, 2023-поч. 2024 рр.

Примітка. Побудовано автором за [72]; [73].

Зважаючи на вищезазначене, при побудові стратегій оптимізації залучення депозитних коштів, банкам доцільно поєднувати застосування цифрових технологій з безпосередньою присутністю клієнтів у відділеннях банків, що сприятиме підвищенню ефективності досліджуваного ринку. Вибір тієї чи іншої стратегії («лояльності банку», «сходин», «самообслуговування», «розвитку», «диверсифікації», «утримання наявної клієнтської бази», «впровадження інновацій» тощо) передбачає врахування банком усіх зовнішніх та внутрішніх викликів, фахового аналізу досліджуваного ринку з метою прийняття адекватних та обґрунтованих рішень. Одним із інструментів вирішення цього завдання є систематичне застосовування бенчмаркінгу, який, як відомо, полягає «у перманентному, безперервному процесі порівняння товарів, послуг, виробничих процесів, інструментів, методів та інших параметрів досліджуваних фінансових та нефінансових структур з аналогічними об'єктами інших структур» [2, с. 16]. Бенчмаркінг дозволяє виявляти негативні відхилення у значеннях порівнюваних індикаторів, з'ясовувати причин таких відхилень та розробляти шляхи їх усунення [2, с. 16].

Широкий спектр видів бенчмаркінгу (конкурентного, функціонального, процесного, внутрішнього, стратегічного, тактичного, глобального, еталонного тощо), на нашу думку, потребує деякої деталізації щодо можливостей їх застосування в контексті формування депозитної політики банку. Зокрема, конкурентний бенчмаркінг можна застосовувати задля порівняння специфіки депозитних продуктів безпосередніх конкурентів, функціональний – для аналізу процесів та технологій, які застосовуються непрямыми конкурентами, процесний – при аналіз окремих процесів банків-еталонів, внутрішній – для аналізу якогось процесу / продукту в межах одного банку чи його підрозділу, стратегічний – з метою виявлення стратегій залучення депозитних коштів лідерами досліджуваного ринку, тактичний – задля деталізації окремих завдань депозитної політики, глобальний – для порівняння депозитних продуктів з урахуванням досвіду банків, що досягли найкращих успіхів у сфері надання депозитних послуг,

еталонний – з метою використання еталонних критеріїв, наприклад, відсоткових ставок за депозитами.

Перевагами застосування бенчмаркінгу депозитної політики банків є: систематичний пошук найкращих практик з-поміж існуючих у конкурентів; вивчення та реалізація успішного досвіду впровадження депозитних продуктів на досліджуваному ринку; порівняння показників, які корелюють з основними факторами успіху банку на депозитному ринку; потенційна можливість створення еталонного процесу / продукту та виявлення фактичного відхилення від нього; довільний вибір об'єкта порівняння і того, що порівнюється; компаративний підхід стосовно вибору видів бенчмаркінгу, підпорядкованого меті дослідження. Бенчмаркінг в системі управління депозитною базою банку загалом забезпечує можливості щодо визначення переваг та недоліків депозитної діяльності у порівнянні з конкурентами, проведення ретельного аналізу параметрів депозитної політики банку та своєчасного реагування на зміни макро- та мікросередовища.

Тактика у сфері депозитної політики, на відміну від стратегії, передбачає реалізацію короткострокових цілей банку, якими є: підтримання економічно обґрунтованого рівня ліквідності; диверсифікація депозитних продуктів за критеріями строковості, обсягів, виду валюти, режиму функціонування депозиту (зокрема, з можливістю його поповнення чи вільного зняття коштів); покращення рівня обслуговування; підвищення якості надання депозитних послуг; забезпечення гнучкої політики ціноутворення на депозитному ринку; диверсифікація бази клієнтів; удосконалення маркетингової політики залучення депозитів; підвищення ефективності управління персоналом тощо.

Не менш важливим етапом реалізації депозитної політики банку є контроль за її здійсненням, метою якого є досягнення максимального рівня задоволення потреб клієнтів. Важливо контролювати якість надання депозитних послуг (їх швидкість, зручність), економічну ефективність депозитної політики та ризики, які можуть виникати на різних етапах її реалізації, особливо за умов прояву кризових явищ, які упродовж останніх років супроводжують вітчизняний банківський сектор.

Оптимізуючи депозитну політику, банкам необхідно враховувати вплив факторів, які можуть і позитивно, і негативно впливати на залучення депозитних коштів. До них відносяться: рівень доходів населення та інфляції; політика НБУ та уряду; якість обслуговування клієнтів; умови виконання депозитних угод; ризики, пов'язані з прийняттям рішень в межах депозитної угоди тощо. Вкрай негативно на процес залучення тимчасово вільних коштів на депозити позначається низький рівень реальних доходів населення (рис. 3.3).

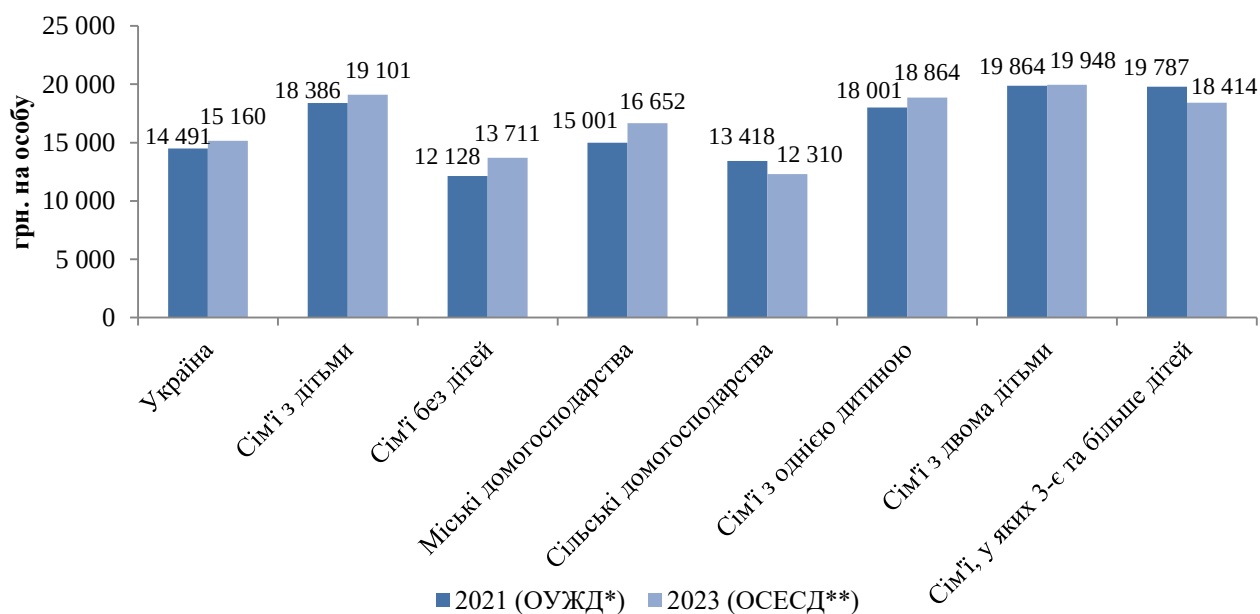

Рис. 3.3. Динаміка реальних доходів населення в Україні, 2021-2023рр. грн. на особу (у співставних цінах 2021 року) [54]

Примітка. *ОУЖД – обстеження умов життя домогосподарств, що проводяться Державною службою статистики України (під час воєнного стану не проводились) [54]; **ОЕСД – обстеження соціально-економічного стану домогосподарств [54].

Під час війни частка бідних за доходами з-поміж українських домогосподарств зростає з 20,6 до 35,5% (в 1,7 рази), що також негативно впливає на функціонування депозитного ринку (рис. 3.4).

Негативний вплив на прийняття рішень стосовно відкриття депозитів здійснює інфляція, рівень якої, для прикладу, за підсумками 2022 р. сягнув 26,6% річних [45]. Водночас, середні відсоткові ставки за депозитами у національній валюті, за даними НБУ, презентували зниження загалом у банківській системі з 11,96% до 11,77% річних (за вкладами до 3-х місяців); з 12,71% до 12,63% річних

(за вкладами до 6 місяців) та з 13,43% до 13,28% річних (за вкладами до 1 року) [45]. Така ситуація провокує пошук альтернативних варіантів розміщення коштів, які б забезпечували вищу доходність вкладень. Негативним чинником впливу на вітчизняний досліджуваний ринок також є вагома частка тіньового сектору економіки. За даними Міністерства економіки України, її рівень хоча й демонстрував зниження упродовж останніх років (з 40 до 28%), однак у 2023 р. зріс до 40% через низку факторів, пов'язаних, зокрема, з воєнним станом в країні [12]. Рух коштів поза банківською системою, відтак, перешкоджає їх легалізації.

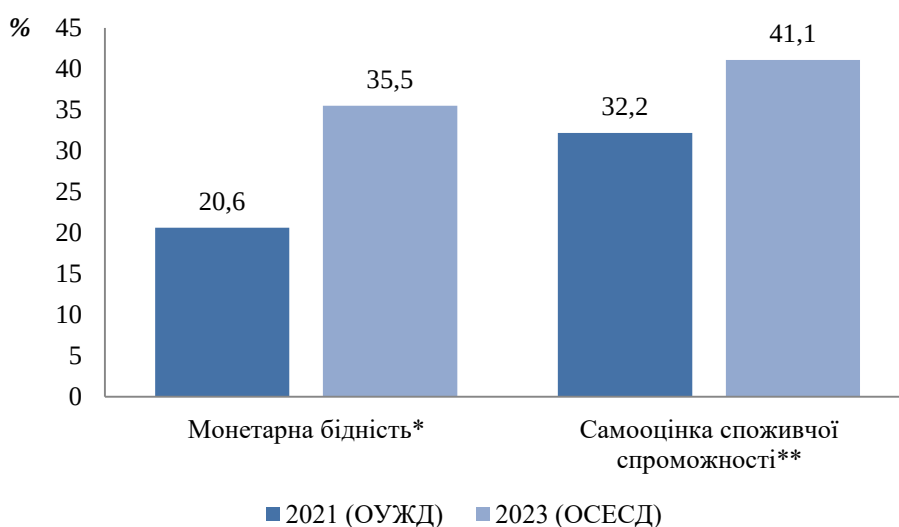

Рис. 3.4. Монетарна бідність українських домогосподарств та самооцінка споживчої спроможності [54]

Примітка. *«Монетарна бідність – частка домогосподарств з середньодушовими еквівалентними доходами, нижчим, ніж фактичний прожитковий мінімум, %» [54]; **«Самооцінка споживчої спроможності – частка домогосподарств, яким не вдалося забезпечити навіть достатнього харчування або вони постійно відмовляли собі в найнеобхіднішому, окрім харчування, %» [54].

Незважаючи на вищезазначені перешкоди у функціонуванні депозитного ринку, депозити продовжують залишатися основним джерелом акумулювання банками коштів, що й надалі спонукає їх до підтримки належного рівня обслуговування, удосконалення депозитних продуктів та умов розміщення заощаджень задля посилення довіри клієнтів. Формування інституту довіри на досліджуваному ринку, на нашу думку, охоплює три рівні: 1) банківської системи в цілому; 2) конкретної банківської установи; 3) об'єкта купівлі-продажу

(депозиту). Перший рівень віддзеркалює ефективність цінової політики, визначальним фактором якої є рівень облікової ставки НБУ, що слугує індикатором змін у монетарній політиці та орієнтиром у визначенні вартості депозитів для банків та інших депозитних установ [48]. Другий рівень відображає взаємодію комерційних банків з клієнтами, спрямовану на задоволення їх очікувань та досягнення стійких конкурентних переваг на досліджуваному ринку в силу специфіки його моделі монополістичної конкуренції. Третій рівень довіри загалом визначається двома попередніми з урахуванням пропонованих видів депозитних продуктів та умов депозитних угод.

Рівень довіри до банківської системи, як і до гривні, продовжує зростати, що підтверджується стабілізацією частки депозитів фізичних осіб на рівні 34% та зниженням рівня доларизації коштів до 31% станом на 1 січня 2025 року [13]. Окрім цього, НБУ забезпечує реалізацію заходів для підтримки фінансової стабільності, зокрема, через підвищення рівня облікової ставки (у грудні 2024 року – на 0,5 в.п. (з 13% до 13,5%), а в січні 2025 року – ще на 1 в.п. (до 14,5%)) [13]. У поєднанні з диференційованими вимогами до обов'язкових резервів це сприятиме зростанню відсоткових ставок за депозитами у національній валюті, що, водночас, забезпечить кращий захист заощаджень від інфляції та активізує попит на гривневі фінансові інструменти [13].

За результатами дослідження аналітиків глобальної платформи GfK (2022, H2), стимулами для вибору банку з метою відкриття депозитного рахунку, зокрема у 2022 році, для українських громадян були: відсоткова ставка за депозитами (51%), надійність банку (17%) та гарантія повернення вкладу (4%) [16]. Зважаючи на наявність можливостей щодо відшкодування повної суми заощаджень з боку ФГВФО, вочевидь, прерогативою для вкладників мали б бути невеликі фінансові установи, які зазвичай пропонують вищі відсоткові ставки за депозитами. Однак більша питома вага вкладів фізичних осіб зосереджена у банках з державною часткою (рис. 3.5).

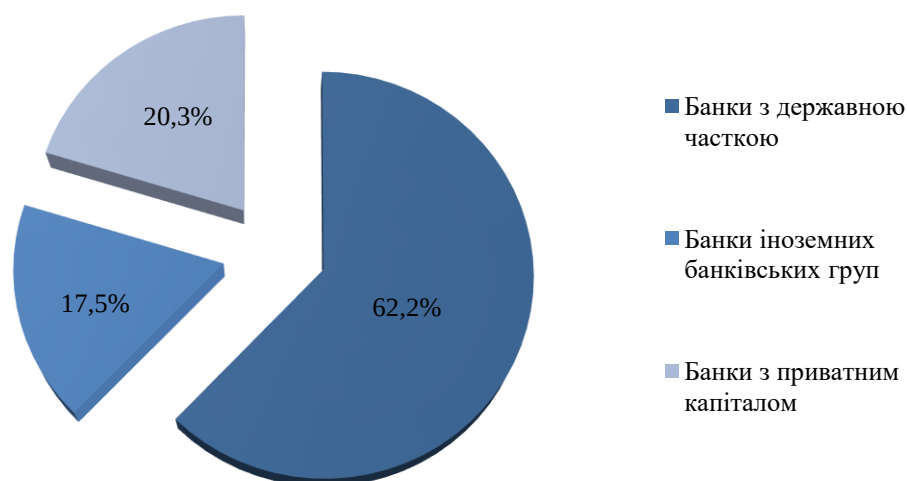

Рис. 3.5. Розподіл вкладів фізичних осіб у розрізі груп банків, на 1.01.2025 р. [28]

Запорукою як збереження, так і розширення клієнтської бази банків є депозитні пропозиції, які найбільшою мірою відповідають потребам клієнтів, зокрема під час війни. В якості прикладу доцільно навести запровадження банківських депозитів з купівлею валюти (дол. США) за курсом НБУ, і обов'язковим її продажем після завершення терміну депозитної угоди.

Важливим напрямком оптимізації політики банків щодо залучення депозитних коштів є фінансова інклюзія, яка передбачає посилення захисту прав споживачів фінансових послуг, підвищення доступності останніх та рівня користування ними, а також підвищення рівня фінансової грамотності населення [55, с. 14]. Посилення процесів фінансової інклюзії сприятиме зростанню обсягів депозитів у національній валюті, відповідно, скороченню запозичень в іноземній, та загалом позитивно впливатиме на досягнення стійкості національної економіки.

Вагомим чинником розвитку депозитного ринку також є інновації у сфері регуляторних і наглядових технологій. Зокрема, FinTech, RegTech, SuperTech репрезентують етапи впровадження цифрових фінансів, кожен з яких відіграє певну роль у розширенні цифрових фінансових послуг. FinTech фокусується на впровадженні технології трансформації фінансових послуг, RegTech – використанні технологій для нормативного моніторингу, відповідності та

звітності, SupTech поєднує нагляд і технологію, які зосереджені на регулюванні FinTech і RegTech. Якщо FinTech охоплює широкий спектр фінансової діяльності, яка не потребує втручання людини (переказ грошей, управління інвестиціями, заощадження грошей для ведення бізнесу), то RegTech – це технологія, яка призначена для підтримки банків, кредитних спілок або інших фінансових установ в управлінні дотриманням нормативних вимог. Водночас, SupTech включає технологічні рішення, які допомагають органам фінансового регулювання перевіряти та керувати дотриманням нормативних вимог, зокрема банками. Ця технологія сприяє покращенню нагляду, надаючи проактивні сповіщення про зростання нових стратегій шахрайства, частоту шахрайських дій та фінансові втрати. Оптимізація політики банків щодо залучення депозитних коштів передбачає застосування відповідних маркетингових механізмів, спрямованих в цілому на оптимізацію швидкості надання банківських послуг, підвищення ефективності діяльності банківських установ, посилення конкурентних позицій на ринку та пристосування до мінливих ринкових умов (рис. 3.6).

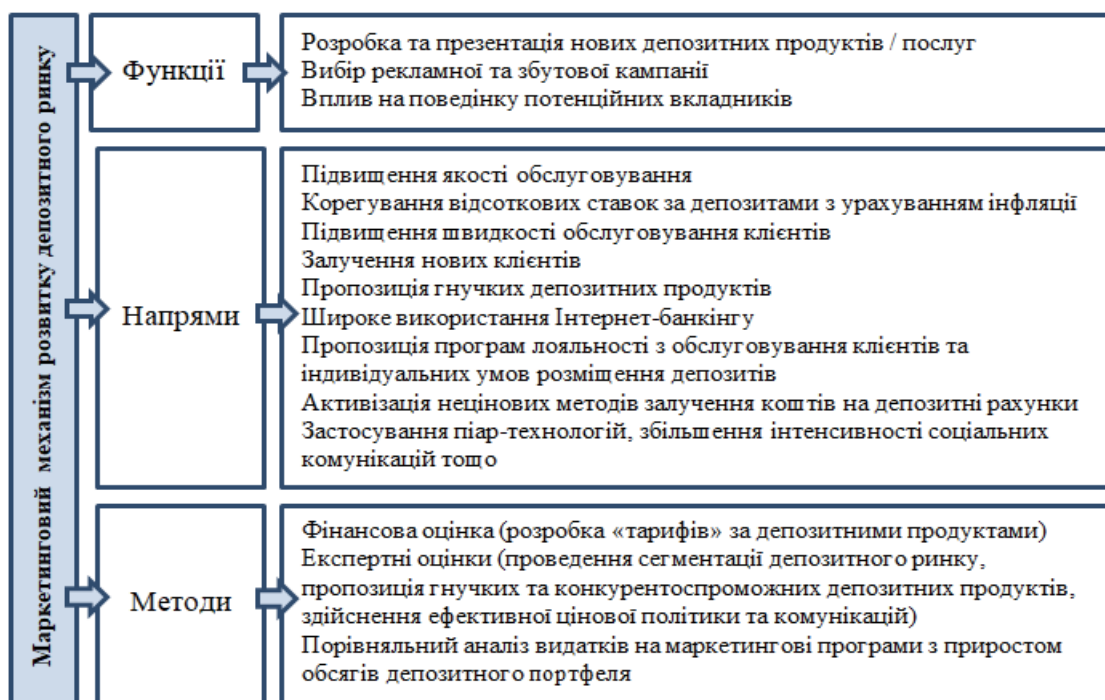

Рис. 3.6. Концептуалізація маркетингового механізму розвитку депозитного ринку

[14]

З метою підвищення ефективності маркетингових стратегій на досліджуваному ринку банкам, на нашу думку, варто концентрувати увагу на кількох ключових аспектах:

- побудові партнерських взаємин через високу якість обслуговування, тривалі взаємовигідні стосунки з клієнтами у кредитній сфері, політику утримання лояльності, розширення клієнтської бази;
- створенні моделі соціально відповідального маркетингу;
- розробці персоніфікованих пропозицій, які передбачають індивідуальний підхід до клієнта, спрямований на тривалу взаємодію з ним;
- побудові ефективної системи внутрішнього маркетингу (підвищення професійних компетенцій працівників банківських установ, їх мотивація);
- використанні «вірусного» маркетингу (заохочення клієнтів до поширення інформації з метою залучення нових клієнтів);
- застосуванні інтегрованого маркетингу через відкрите обговорення на інтернет-платформах та в соціальних мережах актуальних фінансових питань, підвищення рівня фінансової грамотності населення.

Основне завдання маркетингових стратегій на депозитному ринку полягає у формуванні довгострокової лояльності клієнтів, важливими факторами досягнення якої є належний рівень корпоративної культури у банках, якість обслуговування клієнтів, наявність зручних сервісів, фаховість працівників тощо. Позитивними зрушеннями у цьому напрямку є запровадження вимог НБУ щодо повноти розкриття інформації банками щодо послуг, які ними надаються, та повної вартості останніх [26]. Згідно з цими вимогами у контексті депозитного ринку банки на своїх вебсайтах та у рекламних акціях надають актуальну та достовірну інформацію щодо умов відкриття депозитів, їх специфіки (рівня відсоткової ставки, терміну вкладу, виду валюти мінімальної суми внеску), а також відображають «калькулятори для розрахунку доходів». З метою забезпечення контролю за дотриманням вимог щодо розкриття інформації, НБУ щодня здійснює моніторинг вебсайтів і реклами банків. У випадку порушення прав споживачів, відповідно до Закону України «Про фінансові послуги та

державне регулювання ринків фінансових послуг», для банків передбачені відповідні штрафні санкції [51].

Варто зазначити, що можливості оптимізації політики банків щодо залучення депозитних коштів різняться залежно від розміру їх капіталу. У випадку, зокрема, системно важливих банків такі можливості є достатньо широкими: від розгалуженої мережі відділень, кількості банкоматів, кращих можливостей щодо встановлення рівня відсоткових ставок за депозитами, використання високотехнологічних систем обслуговування клієнтів (зокрема, Private-24), створення клієнтської бази даних – до проведенням різного роду акцій та промо-акцій. У випадку менших банків спектр таких можливостей хоча й звужується, однак вони репрезентують здатність встановлювати привабливі відсоткові ставки за депозитами, вищі за середні оцінки рейтингових агенцій, швидші процедури повернення вкладів з боку ФГВФО. Враховуючи структуру депозитів великих державних банків, прерогативою їх діяльності на депозитному ринку є залучення індивідуальних клієнтів, тоді як менших економічних агентів (в особі комерційних банків) – маркетинговий «супровід» депозитних операцій суб'єктів господарювання.

В аспекті цінової політики на депозитному ринку, її орієнтирами, насамперед, повинні бути: стабільність та довгостроковість депозитів, досягнення адекватних обсягів доходу за депозитами (з урахуванням рівня інфляції), застосування плаваючих відсоткових ставок, що передбачає їх коригування під впливом змін ринкової економічної кон'юнктури, сегментація клієнтів за критерієм рівня їх доходів тощо.

Таким чином, основними напрямками оптимізації депозитної політики банків є здійснення цінової політики, яка б стимулювала залучення коштів на депозити, удосконалення депозитних продуктів на підґрунті впровадження технологічних інновацій у банківському секторі, а також практика залучення коштів клієнтів на ощадні вклади, які демонструють найвищу стабільність.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження в межах визначеної теми дозволило сформулювати низку важливих висновків та пропозицій:

1. Базова модель депозитного ринку передбачає взаємодію атрибутивних елементів, які властиві будь-якому іншому ринку, а саме: ціни, попиту та пропозиції. Стосовно досліджуваного ринку останні мають свої особливості, що обумовлюються, насамперед, специфікою об'єкта купівлі-продажу у формі депозитів різної видової приналежності. Попит на досліджуваному ринку репрезентує сукупний депозитний портфель, пропозиція – обсяг заощаджень власників тимчасово вільних коштів, а ринкова ціна депозитів – їх середньозважену відсоткову ставку. Депозитний ринок є механізмом, який забезпечує взаємодію власників тимчасово вільних коштів (депонентів) та їх позичальників (депозитаріїв) стосовно розміщення заощаджень на депозитних рахунках відповідно до умов депозитної угоди задля отримання доходу від вкладень у формі відсотка чи інших виплат.

2. Депозитний ринок піддається впливу, насамперед, цінового (ставки відсотка за депозитами) фактора, який є визначальним при прийнятті рішення стосовно відкриття депозитного рахунку з боку власників тимчасово вільних коштів. Однак на стан досліджуваного ринку впливають й нецінові фактори (зовнішні / макро- та внутрішні / мікроекономічні), які можуть мати як позитивну, так і негативну конотацію. Ключовими макроекономічними факторами впливу на депозитний ринок є: інфляція, обсяг ВВП, розмір грошових доходів населення, монетарна політика НБУ, стан фінансової системи, рівень відсоткових ставок за депозитами у конкурентів, політична ситуація в країні. З-поміж мікроекономічних факторів впливу на досліджуваний ринок доцільно виокремити фінансову стійкість та імідж банківської установи, її депозитну політику, фаховість персоналу, функціонування системи гарантування вкладів тощо. Якщо не враховувати поділу факторів на зовнішні та внутрішні, то на депозитний ринок

загалом впливають макроекономічні, особистісні, інституційні фактори, пропозиція депозитних продуктів, фактори вартості життя тощо.

3. З використанням офіційних даних НБУ, які відображають зобов'язання українських банків за коштами клієнтів у національній валюті, нами розраховано значення індексу Херфіндаля-Хіршмана ($HHI = 1040,29$), що характеризує помірну концентрацію досліджуваного ринку та дозволяє дійти висновку щодо його типу ринкової структури – монополістичної конкуренції. Водночас, обраховані коефіцієнти концентрації у випадку 5-ти, 10-ти та 20-ти українських банків продемонстрували коливання в межах: 0,58-0,61; 0,76-0,8; 0,9-0,95, відповідно (за період 2019-1.12.2024 рр.), що для 5-ти банків характеризує середній рівень концентрації ринкової влади, а для 10 та 20-ти банків – високий. Зважаючи на певну недосконалість коефіцієнта концентрації, вважаємо, що значення індексу Херфіндаля-Хіршмана, який достеменно враховує частки усіх банків в контексті зобов'язань за коштами клієнтів, є більш об'єктивним в аспекті специфікації ринкової моделі вітчизняного депозитного ринку.

4. Здійснений у кваліфікаційній роботі розрахунок середньозважених річних відсоткових ставок за депозитами із урахуванням їх строковості (на вимогу; до 1-го року; 1-2 роки; понад 2 роки) за період 2014-2024 рр. уможливив побудову кривих доходностей з подальшою інтерпретацією траєкторій їх руху. В ході дослідження встановлено, що внаслідок впливу зовнішніх факторів (інфляції, кризових явищ в економіці, поширення коронавірусу, війни з росією) траєкторії кривих доходностей на вітчизняному депозитному ринку упродовж досліджуваного періоду практично не відповідали «класичним» (поширеним в науковій літературі) варіантам прояву.

5. Основою оптимізації політики банків щодо залучення депозитних коштів є вибір стратегії, спрямованої на розширення клієнтської бази та утримання конкурентних переваг на ринку шляхом оферування нових депозитних пропозицій, які б найбільшою мірою задовольняли попит клієнтів. Актуальними, на нашу думку, є банківські стратегії «сходин», «лояльності» та «самообслуговування». Незважаючи на ті чи інші стратегічні рішення, пов'язані з

оптимізацією політики щодо залучення депозитних коштів, банківським установам доцільно поєднувати цифрові інновації та фізичну взаємодію з клієнтами.

6. З метою оптимізації депозитної політики на рівні окремої банківської установи важливо вибудовувати тактичні дії, спрямовані на підтримку необхідного рівня ліквідності, диверсифікацію депозитів, забезпечення гнучкої процентної політики, орієнтирами якої мають стати: стабільність та більша тривалість депозитів, адекватний рівень відсотків за депозитами (з урахуванням інфляції), застосування плаваючих відсоткових ставок при зміні ринкової економічної кон'юнктури, сегментація клієнтів за рівнем доходів, організація різного роду промо-акцій, що у підсумку позитивно вплине на депозитну базу банку.

7. На шляху оптимізації політики щодо залучення депозитних коштів важливе значення має забезпечення контролю за її здійсненням, який спрямований на підвищення якості депозитних послуг через забезпечення швидкості, зручності, мобільності депозитних операцій, дотримання культури обслуговування та досягнення економічної ефективності. Оптимізуючи депозитну політику, важливо враховувати важливість фінансової інклюзії (рівня фінансової грамотності населення, доступності фінансових послуг, захисту прав споживачів фінансових послуг тощо) та інноваційних підходів, які активно запроваджуються у наглядових та регуляторних технологіях (FinTech, SupTech та RegTech), що у підсумку матиме позитивний ефект для розвитку депозитного ринку.

8. З метою вибору оптимальної стратегії розвитку та досягнення стабільності на депозитному ринку політика банківських установ має бути унікальною, характеризуватися комплексом заходів щодо формування індивідуального портфеля депозитних послуг з використанням різноманітних інноваційних форм, методів та способів здійснення таких заходів, що в кінцевому результаті уможливить забезпечення стабільної та надійної ресурсної бази.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аванесова Н. Е., Івашкіна К. М. Особливості управління депозитними операціями у банку. *Молодий вчений*. 2016. №1(28). С. 8-11.
2. Бихова О. М. Класифікація видів бенчмаркінгу в системі управління банками. *Економіка розвитку*. 2014. №3. С. 15-18.
3. Білик О. І. Основні принципи формування заощаджень в Україні. *Вісник Української академії банківської справи*. 2004. № 2. С. 31-37.
4. Вартість строкових депозитів за даними статистичної звітності банків України. НБУ. Статистика фінансового сектору. URL : <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>
5. Васильченко З. М. Кошти населення у формуванні фінансових ресурсів банків. *Фінанси України*. 2002. № 4. С. 94-104.
6. Васюренко О. В. Управління залученням ресурсів у комерційних банках. *Фінанси України*. 2000. №11. С. 12-16.
7. Власенко О. О. Розвиток українського ринку депозитів для фізичних осіб. *Фінанси України*. 2006. № 3. С. 74-79.
8. Волохата В. Є. Фактори формування депозитних ресурсів банку. *Бізнес-інформ*. 2013. № 8. С. 310-316.
9. Воронова Л. К. Банківсько-фінансово-правовий словник-довідник. К. : А. С. К., 1998. 287 с.
10. Гавриленко В. В. Розвиток депозитного ринку в Україні. URL : http://pk.napks.edu.ua/dept/fem/finance_and_credit/conference_7_2011.pdf#page=19
11. Герасимович А. М., Алексеєнко М. Д., Парасій-Вергуненко І. М. та ін. Аналіз банківської діяльності: підручник. 2-ге вид., без змін. К. : КНЕУ, 2006. 600с.
12. Гетман О. На яких схемах тіньової економіки держава втрачає найбільше? *Економічна правда* (31.10.2024). URL : <https://epravda.com.ua/columns/2024/10/31/721290/>

13. Гойденко Т. Довіра до гривні зростає: обсяг депозитів у банках перевищив 1,9 трлн грн. *Delo.ua*. 31.01.2025. URL : <https://delo.ua/news/dovira-do-grivni-zrostaje-obsyag-depozitiv-u-bankax-perevishhiv-19-trln-grn-441162/>

14. Горун М. В. Оцінювання маркетингового забезпечення формування депозитних ресурсів банків України. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. №10. С. 362-369.

15. Господарський кодекс України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

16. Грецька В. Укрексімбанк – лідер за строковістю коштів приватних клієнтів. *Delo.ua*, 23.03.2023. URL: <https://delo.ua/banks/ukreksimbank-lider-zastrokovistyu-kostiv-privatnix-kljektiv-413306/>

17. Данилова Т. Н., Решетов А. В. Застосування фінансових моделей для дослідження кредитно-депозитних стратегій діяльності комерційного банку. *Фінанси і кредит*. 2008. № 32. С. 4-30.

18. Дацюк Р. Депозити втрачають пріоритет: як змінюються фінансові звички українців. *Український капітал*. 13.12.2021. URL : <https://ucap.io/depozyty-vtrachayut-priorytet-yak-zminyuyutsya-finansovi-zvychky-ukrayincziv/>

19. Дегтярьова К. Л., Попов В. В., Тригуб О. С. Побудова кривої дохідності. *Наукові записки. Комп'ютерні науки*. 2009. Т. 99. С. 90-93.

20. Депозитні ставки українських банків. *Мінфін*. URL : <https://minfin.com.ua/ua/deposits/stats/>

21. Дмитрієва О. А. Оптимізація депозитної діяльності комерційного банку. *Фінанси України*. 2004. № 5. С. 138-144.

22. Економічна теорія: політична економія. Підручник / За заг. ред. С. І. Юрія. К. : Кондор, 2009. 604 с.

23. Еш С. М. Фінансовий ринок: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К. : Центр учбової літератури, 2009. 528 с.

24. Жовтун Є. Теоретичні аспекти депозитної політики банків. *Фінанси та оподаткування*. 2016. №3 (73). С. 77-83.

25. Зайцев О. «Свіжі інновації» для росту депозитів. *Банківська практика за кордоном*. 2008. № 12. С. 76-80.
26. Запрацювали нові вимоги НБУ до реклами та сайтів банків. *Економічна правда*, 01.09.2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/09/1/664586/>
27. Кількість банків в Україні (2008-2025). *Мінфін*. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/count/>
28. Ковальчук Т. Довіра до банків зростає: за 2024 рік вклади українців зросли на 157, 4 млрд грн. URL : <https://delo.ua/news/dovira-do-bankiv-zrostaie-za-2024-rik-vkladi-ukrayinciv-zrosli-na-1574-mlrd-grn-441431/>
29. Кожель Н. О. Оцінка факторів впливу на процес формування та реалізації депозитної політики банку. URL : https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/55362/6/Kozhel_bank.pdf
30. Кожель Н. О. Удосконалення депозитної політики в банках України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.04.01. Львів, 2005. 24 с.
31. Колодяжна Т. В., Бакуменко Т. О. Економічна сутність та класифікація депозитних операцій комерційних банків. *Гроші, фінанси і кредит*. 2018. Вип. 22. С. 802-805.
32. Котковський В. С., Неізнестна О. В. Банківські операції : навчальний посібник. К. : Кондор, 2011. 498 с.
33. Макконнелл К. Р., Брю С. Л. Економікс: принципи, проблеми і політика: У 2-х т. Т. 2: Пер. с 13-го англ. вид., 2000. 528 с.
34. Мишкін Ф. С. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / Ф. С. Мишкін; пер. з англ. С. Панчишина, Г. Стеблія, А. Стасишина. К. : Основи, 1998. 963 с.
35. Мілай А. О. Кредитно-розрахункові операції: навч. посіб. К. : МАУП, 2004. 204 с.
36. Міщенко В. І., Слав'янська Н. Г. Банківські операції : підручник. К. : Знання, 2006. 727 с.
37. НБУ. Огляд банківського сектору. Жовтень 2018 року. URL : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=80799454>

38. Національний банк України. Про визначення системно важливих банків: Рішення Правління Національного банку України від 29.02.2024 № 70-рш. Офіційний сайт НБУ. URL : https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_29022024_70-rsh
39. НБУ. Огляд банківського сектору, лютий 2022. URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2022-02.pdf?v=4
40. НБУ. Огляд банківського сектору. Лютий 2025 року. URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2025-02.pdf?v=12
41. НБУ. Статистичні дані, які відображають згруповані балансові залишки. URL : <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>
42. Неізнана О. В. Операції комерційних банків по залученню коштів: сучасні технології та світові тенденції розвитку. *Фондовий ринок*. 2001. № 31. С. 2-6.
43. Петрук О. М., Бутинець Ф. Ф. Банківська справа : навч. посіб. К. : Кондор, 2004. 461 с.
44. Пірс Девід В. Словник сучасної економіки МАКМІЛЛАНА. К. : АртЕк, 2000. 640 с.
45. Податок на депозити хочуть скасувати: чому це не всім сподобається. *Мінфін*, 28 лютого 2023. URL: <https://minfin.com.ua/ua/deposits/articles/nalog-na-depozity-hotyat-otmenit-pochemu-eto-ponravitsya-ne-vsem/>
46. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/ed20111218>
47. Про затвердження «Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами» : Постанова НБУ від 03.12.2003 р. № 516. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03>
48. Про затвердження Положення про процентну політику Національного банку України. Постанова Правління Національного банку України № 277 від 21 квітня 2016 року (із змінами і доповненнями). URL : https://ips.ligazakon.net/document/view/PB16052?an=1&ed=2020_06_11

49. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>

50. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб : Закон України від 23.02.2012 р. № 4452-VI. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>

51. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text>

52. Процентні ставки за непогашеними депозитами домашніх господарств у розрізі видів валют і строків погашення. НБУ. URL: https://bank.gov.ua/files/4-Financial_markets.xlsx

53. Сахна А. Скільки можна заробити на депозитах і що зі ставками в банках у 2025 році. РБК–Україна, 20.02.2025. URL : <https://www.rbc.ua/rus/news/skilki-mozhna-zarobiti-depozitah-i-shcho-1739992175.html>

54. Соціально-економічний стан домогосподарств України (за результатами загальнодержавного вибіркового обстеження соціально-економічного стану домогосподарств (ОСЕСД), проведеного у грудні 2023 року - лютому 2024 року). К. : Інститут демографії та проблем якості життя НАН України; Український центр соціальних реформ (на замовлення Міністерства соціальної політики України). 2024. URL : [https://www.unicef.org/ukraine/media/46041/file/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B8%CC%86%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%2025.07.24%20\(1\).pdf.pdf](https://www.unicef.org/ukraine/media/46041/file/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B8%CC%86%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%2025.07.24%20(1).pdf.pdf)

55. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf

56. Стрілець Т. М., Шаркаді Н. В. Ризики депозитної діяльності та зв'язок з іншими банківськими ризиками. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2008. № 5. С. 131-135.

57. ТОП-10 банків за депозитами в гривні, євро та доларах (інфографіка). *Економічні новини* (15.02.2025 р.). URL : https://enovosty.com/uk/news-ukr/news_economy-ukr/full/top-10-bankiv-za-depozitami-v-grivni-yevro-ta-dolarax-infografika
58. Трегуб Д. В. Тенденції розвитку сучасного ринку депозитів. *Фінанси України*. 2002. № 10. С. 139-144.
59. Фінансова енциклопедія / О. П. Орлюк та ін. К. : Юрінком Інтер, 2008. 472 с.
60. Фомін М. В. Концентрація вкладів фізичних осіб на депозитному ринку. *Економічний вісник Донбасу*. 2007. № 3. С. 97-101.
61. Armstrong, J., & Mulligan, N. (2017, September). Diving in the deep end of domestic deposits. Reserve Bank of New Zealand. Analytical Note Series AN2017/05.
62. Banke N., Yitayaw M. Deposit mobilization and its determinants: evidence from commercial banks in Ethiopia. *Future Business Journal*. 2022, 8(1):32. URL : <https://doi.org/10.1186/s43093-022-00144-6>
63. Beck, Th., & Brown, M. (2011, February). Which households use banks? Evidence from the transition economies. European Central Bank. Working Paper Series No. 1295.
64. Bollen R. (2006). What is Deposit (and Why Does It Matter?). *Journal of Banking and Finance Law and Practice*, Vol. 17. P. 21.
65. Drechsler, I., Savov, A., & Schnabl, Ph. (2017). The Deposits Channel of Monetary Policy. Working Paper No. 22152. National Bureau of Economic Research. URL: <https://doi.org/10.3386/w22152>
66. Gorton G., Winton A. (2017). Liquidity Provision, Bank Capital, and the Macroeconomy. *Journal of Money, Credit and Banking*. Vol. 49(1). 5-37. URL : https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=gUmhh8EAAA&AJ&cstart=20&pagesize=80&sortby=pubdate&citation_for_view=gUmhh8EAAA&J:4TOpqqG69KYC

67. Hughson, H., La Cava, G., Ryan, P., & Smith, P. (2016). The Household Cash Flow Channel of Monetary Policy. *Bulletin of Reserve Bank of Australia*, September quarter, 21-29.

68. Ivanov, S., Yudina, S., Hanzhuk, S., Gurzhiy, T., & Lysa, O. (2021). Factors affecting the market of household bank deposits in Ukraine. *Economic Annals-XXI*, 190(5-6(2)), 98-108. doi: <https://doi.org/10.21003/ea.V190-09>

69. Kochaniak, K. (2016). The Nature and Determinants of High-value Household Deposits in the Euro Area. *Argumenta Oeconomica Cracoviensia*, 15, 21-42. URL: <https://doi.org/10.15678/AOC.2016.1502>

70. Kreltzsheim D. (2003). The Legal Nature of Electronic Money / D. Kreltzsheim, Part 1, 14. P. 161-183.

71. Pitoňáková, R. (2016). Determinants of Household Bank Deposits: Evidence from Slovakia. *Journal of Economics, Business and Management*, 4(9), 528-533.

72. Statista. (2023). Share of bank account holders processing banking matters via online banking (PC or laptop) or mobile banking (smartphone or tablet) worldwide 2023, by country. URL : <https://www.statista.com/statistics/1440760/mobile-and-online-banking-penetration-worldwide-by-country>

73. Statista. (2024). Banking – Ukraine. URL : <https://www.statista.com/outlook/co/digital-connectivity-indicators/banking/ukraine>

74. Varman M (2005). Impact of self-help groups on formal banking habits. *Economic and political weekly*. Vol. 40(17). 1705-1713. URL : <https://www.jstor.org/stable/4416528>

Показники фінансової діяльності (зобов'язання банків України) станом на
01.12.2024 р. у національній валюті

№ з/п	Назва Банку	Кошти клієнтів, тис. грн.
1	2	3
I. Банки з державною часткою		
1	АТ КБ «ПриватБанк»	419 595 925
2	АТ «Ощадбанк»	280 628 609
3	АТ «Укрексімбанк»	114 782 072
4	АБ «УКРГАЗБАНК»	107 898 625
5	АТ "СЕНС БАНК"	66 410 871
6	АТ «МОТОР-БАНК»	288 289
7	АТ «ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК»	101 057
II. Банки іноземних банківських груп		
8	АТ «Райффайзен Банк»	104 400 988
9	АТ "УКРСИББАНК"	66 171 426
10	АТ "КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК"	59 054 388
11	АТ "ОТП БАНК"	50 986 587
12	АТ "СІТІБАНК"	52 812 343
13	АТ "КРЕДОБАНК"	28 077 562
14	АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК"	18 934 901
15	АТ "ІНГ Банк Україна"	16 695 828
16	АТ "ПРАВЕКС БАНК"	6 548 193
17	АТ "ПРЕУС БАНК МКБ"	5 937 288
18	АТ "СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК"	5 958 167
19	АТ "Дойче Банк ДБУ"	5 414 627
20	АТ "КРЕДИТВЕСТ БАНК"	840 719
21	АТ "КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК"	740 740
III. Банки з приватним капіталом		
22	АТ "ПУМБ"	100 305 873
23	АТ "УНІВЕРСАЛ БАНК"	63 273 718
24	Акціонерний банк "Південний"	29 925 934
25	АТ "ТАСКОМБАНК"	20 946 469
26	АТ "А - БАНК"	20 854 368
27	ПАТ "БАНК ВОСТОК"	17 853 108
28	АТ "БАНК КРЕДИТ ДНІПРО"	15 343 482
29	ПАТ "МТБ БАНК"	11 012 736
30	ПуАТ "КБ "АКОРДБАНК"	12 170 134
31	АТ "БАНК АЛЬЯНС"	7 895 133
32	АТ АКБ "Львів"	5 470 681
33	АТ "МІБ"	3 315 025
34	АТ "КБ "ГЛОБУС"	9 558 959
35	АТ "Ідея Банк"	4 473 250
36	АТ "АБ "РАДАБАНК"	5 923 867
37	АТ "КОМІНБАНК"	4 311 471
38	АТ "Полтава-банк"	2 970 330
39	АБ «КЛІРІНГОВИЙ ДІМ»	2 544 423
40	АТ "АГРОПРОСПЕРІС БАНК"	1 981 856

41	АТ "БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ"	2 027 313
42	АКБ "ІНДУСТРІАЛБАНК"	1 860 905
43	АТ "ЮНЕКС БАНК"	2 263 050
44	АТ "АСВІО БАНК"	2 187 379
45	АТ "СКАЙ БАНК"	1 455 621
46	АТ "РВС БАНК"	1 565 568
47	АТ "БАНК "ГРАНТ"	1 022 369
48	АТ "КРИСТАЛБАНК"	1 456 222
49	АТ "АЛЬТБАНК"	909 017
50	АТ "БАНК 3/4"	445 376
51	АТ "ЄПБ"	692 943
52	АТ "БАНК "УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ"	797 118
53	АТ "КОМІНВЕСТБАНК"	615 321
54	АТ "ОКСІ БАНК"	764 160
55	АТ "БАНК АВАНГАРД"	510 840
56	АТ "МетаБанк"	443 482
57	Полікомбанк	384 914
58	АТ "Український банк реконструкції та розвитку"	246 696
59	ПрАТ "БАНК ФАМІЛЬНИЙ"	52 840
60	АТ "БТА БАНК"	109 780
61	АТ "БАНК ТРАСТ-КАПІТАЛ"	77 911
62	АТ "БАНК "ПОРТАЛ"	2 807
Всього		1 772 301 660

Примітка. Таблиця складена автором на основі статистичних даних НБУ, які відображають показники банківської системи в розрізі згрупованих балансових залишків (станом на 01.12.2024 р.): <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення 15.02.2024).

Розрахунок індексу Херфіндаля-Хіршмана для депозитного ринку України за даними вищенаведеної таблиці

$X_i, \%$:

I. $X_1 = 23,7$, $X_2 = 15,8$, $X_3 = 6,5$, $X_4 = 6,08$, $X_5 = 3,75$, $X_6 = 0,02$, $X_7 = 0,006$.

II. $X_8 = 5,9$, $X_9 = 3,7$, $X_{10} = 3,3$, $X_{11} = 2,9$, $X_{12} = 2,98$, $X_{13} = 1,58$, $X_{14} = 1,07$, $X_{15} = 0,94$, $X_{16} = 0,37$, $X_{17} = 0,34$, $X_{18} = 0,34$, $X_{19} = 0,3$, $X_{20} = 0,05$, $X_{21} = 0,04$.

III. $X_{22} = 5,66$, $X_{23} = 3,57$, $X_{24} = 1,69$, $X_{25} = 1,18$, $X_{26} = 1,18$, $X_{27} = 1,0$, $X_{28} = 0,87$, $X_{29} = 0,6$, $X_{30} = 0,69$, $X_{31} = 0,45$, $X_{32} = 0,31$, $X_{33} = 0,19$, $X_{34} = 0,54$, $X_{35} = 0,25$, $X_{36} = 0,33$, $X_{37} = 0,24$, $X_{38} = 0,17$, $X_{39} = 0,14$, $X_{40} = 0,11$, $X_{41} = 0,11$, $X_{42} = 0,1$, $X_{43} = 0,13$, $X_{44} = 0,12$, $X_{45} = 0,08$, $X_{46} = 0,09$, $X_{47} = 0,06$, $X_{48} = 0,08$, $X_{49} = 0,05$, $X_{50} = 0,025$, $X_{51} = 0,039$, $X_{52} = 0,04$, $X_{53} = 0,03$, $X_{54} = 0,04$, $X_{55} = 0,03$, $X_{56} = 0,03$, $X_{57} = 0,02$, $X_{58} = 0,01$, $X_{59} = 0,003$, $X_{60} = 0,006$, $X_{61} = 0,004$, $X_{62} = 0,0002$.

X_i^2 :

$X_1^2 = 561,69$, $X_2^2 = 249,64$, $X_3^2 = 42,25$, $X_4^2 = 36,97$, $X_5^2 = 14,06$, $X_6^2 = 0,0004$, $X_7^2 = 0,00004$, $X_8^2 = 34,81$, $X_9^2 = 13,69$, $X_{10}^2 = 10,89$, $X_{11}^2 = 8,41$, $X_{12}^2 = 8,88$, $X_{13}^2 = 2,5$, $X_{14}^2 = 1,14$, $X_{15}^2 = 0,88$, $X_{16}^2 = 0,14$, $X_{17}^2 = 0,12$, $X_{18}^2 = 0,12$, $X_{19}^2 = 0,09$, $X_{20}^2 = 0,0025$, $X_{21}^2 = 0,0016$, $X_{22}^2 = 32,04$, $X_{23}^2 = 12,74$, $X_{24}^2 = 2,86$, $X_{25}^2 = 1,39$, $X_{26}^2 = 1,39$, $X_{27}^2 = 1,0$, $X_{28}^2 = 0,76$, $X_{29}^2 = 0,36$, $X_{30}^2 = 0,48$, $X_{31}^2 = 0,2$, $X_{32}^2 = 0,096$, $X_{33}^2 = 0,04$, $X_{34}^2 = 0,29$, $X_{35}^2 = 0,06$, $X_{36}^2 = 0,1$, $X_{37}^2 = 0,06$, $X_{38}^2 = 0,03$, $X_{39}^2 = 0,02$, $X_{40}^2 =$

0,01, $X_{41}^2 = 0,01$, $X_{42}^2 = 0,01$, $X_{43}^2 = 0,02$, $X_{44}^2 = 0,01$, $X_{45}^2 = 0,0064$, $X_{46}^2 = 0,0081$, $X_{47}^2 = 0,0036$, $X_{48}^2 = 0,0064$, $X_{49}^2 = 0,0025$, $X_{50}^2 = 0,0006$, $X_{51}^2 = 0,002$, $X_{52}^2 = 0,0016$, $X_{53}^2 = 0,0009$, $X_{54}^2 = 0,0016$, $X_{55}^2 = 0,0009$, $X_{56}^2 = 0,0009$, $X_{57}^2 = 0,0004$, $X_{58}^2 = 0,0001$, $X_{59}^2 = 0,000009$, $X_{60}^2 = 0,00004$, $X_{61}^2 = 0,00002$, $X_{62}^2 = 0,00000004$.

$$HHI = \sum_{i=1}^n X_i^2 :$$

$$HHI = 561,69 + 249,64 + 42,25 + 36,97 + 14,06 + 0,0004 + 0,00004 + 34,81 + 13,69 + 10,89 + 8,41 + 8,88 + 2,5 + 1,14 + 0,88 + 0,14 + 0,12 + 0,12 + 0,09 + 0,0025 + 0,0016 + 32,04 + 12,74 + 2,86 + 1,39 + 1,39 + 1,0 + 0,76 + 0,36 + 0,48 + 0,2 + 0,096 + 0,04 + 0,29 + 0,06 + 0,1 + 0,06 + 0,03 + 0,02 + 0,01 + 0,01 + 0,01 + 0,02 + 0,01 + 0,0064 + 0,0081 + 0,0036 + 0,0064 + 0,0025 + 0,0006 + 0,002 + 0,0016 + 0,0009 + 0,0009 + 0,0004 + 0,0001 + 0,000009 + 0,00004 + 0,00002 + 0,00000004 = 1040,29$$